

Програмово-методичний інструментарій

Анатолій В. ФУРМАН
**АВТОРСЬКА ПРОГРАМА ІЗ ДИСЦИПЛІНИ
«МЕТОДОЛОГІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ
НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»**

Anatoliy V. FURMAN
**AUTHOR'S PROGRAM ON THE DISCIPLINE
«METHODOLOGY AND ORGANIZATION OF SCIENTIFIC RESEARCHES»**

DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2023.01.209>

УДК: 167/168 : 159.9.018

Пропонована авторська розробка підготовлена на початку 2015 року, неодноразово доопрацьовувалась і пройшла багаторазову успішну апробацію на третьому (освітньо-науковому) рівні підготовки упродовж наступних восьми років з академічного вишколу докторів філософії зі спеціальностей: 011 – Освітні, педагогічні науки; 029 – Інформаційна, бібліотечна та архівна справа; 032 – Історія та археологія; 051 – Економіка; 053 – Політологія; 053 – Психологія; 071 – Облік і оподаткування; 072 – Фінанси, банківська справа та страхування; 073 – Менеджмент; 075 – Маркетинг; 076 – Підприємництво, торгівля та біржова діяльність; 081 – Право; 121 – Інженерія програмного забезпечення; 122 – Комп'ютерні науки; 123 – Комп'ютерна інженерія; 124 – Системний аналіз; 125 – Кібербезпека; 151 – Автоматизація та комп'ютерно-інтегральні технології; 201 – Агрономія; 232 – Соціальне забезпечення; 281 – Публічне управління та адміністрування; 291 – Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії; 292 – Міжнародні економічні відносини, що в різний час пройшли результативну акредитацію. До прикладу, спеціальність «Психологія» блискуче акредитована у червні 2020 року, що підтверджує відповідний Сертифікат про акредитацію освітньої програми, виданий Національним агенством із забезпечення якості вищої освіти (дата видачі 16.10.2020 за № 647. Голова Квіт С.М.).

ВСТУП

**«Методологія – це самобутній організм творення загостреного почуття свідомости у його джерельному осередді чистого мислення і водночас самоекзистенційна сфера напруженого – проблемно-діалогічного, конфліктно-комунікаційного – життя людської свідомости на межі іманентного і трансцендентного у її канонічних рефлексивних формах – миследіяльності, мислевчинення, філософського методологування»
(Автор, 13.05.2022 р.)**

Методологія – фундаментальна наукова дисципліна, яка останньою відокремилась від філософії у другій половині ХХ століття і яка на сьогодні містить багатопланову систему раціогуманітарних знань про принципи, підходи, методи, способи, засоби та інструменти

пізнання, конструювання і перетворення світу та людини, про технології і практики компетентного здійснення миследіяльності, мислекомунікації і рефлексивного методологування. Її **об'єктом** є *людська свідомість*, внутрішні умови її функціонування, розширення і зба-

гачення як свідомої здатності науковця логічно правильно формулювати та віднаходити оптимальні шляхи-способи вирішення дослідницьких завдань і проблем, а **предметом** – центральна ланка, або екзистенційне осереддя, такої розвиненої здатності – зародження, розвій, домінування *методологічного мислення*, котре інтегрує переваги інших типів мислення й постає як потужний інтелектуальний ресурс-знаряддя розв’язання складних системних (суспільних, екологічних, політичних, соціально-економічних, наукових, інженерно-технологічних та ін.) проблем і проблемних ситуацій (див. *Психологія і суспільство*. 2021. №1. С. 5-35, № 2. С. 122-143; 2022 № 1. С. 7-148, № 2. С. 6-48).

Методологія та організація наукових досліджень – авторська дисципліна, що розроблена і викладається для здобувачів вищої освіти третього рівня підготовки для всіх галузей знань і всіх спеціальностей класичного багатопрофільного університету – *доктор філософії*. Її **методологічна концепція** обстоює взаємозалежне логіко-змістове висвітлення в о с ь м и складносистемних блоків, що тематично об’єднані у чотири освітньо-наукових м о д у л і, а саме:

змістовий модуль 1 – це:

а) *методологія класичного наукового дослідження*, що широко застосовується нині науковцями при написанні кваліфікаційних (магістр, доктор філософії, доктор наук) робіт (актуальність, проблема, мета, завдання, об’єкт, предмет, гіпотези, методологічна основа, методи, організація та інші параметри дослідження) за результатами вивчення відносно простих, або навмисне спрощених, об’єктів як систем і передбачає обов’язкове дотримання норм, еталонів, процедур і дій циклічно завершеного наукового пошуку, що містить шість обов’язкових етапів дослідницького мислевчинення;

б) *основи філософської методології* як учення про методи, форми і засоби розуміння, мислення, діяльності та рефлексії на будь-який предмет та її засадничі вектори розвитку в другій половині ХХ століття у вигляді таких епістемологічних організованостей, як теорія критичного реалізму Карла Поппера, методологічна концепція еволюції наукових парадигм Томаса Куна і методологія наукових дослідницьких програм Імре Лакатоша;

змістовий модуль 2 – це:

в) *постання світу методології* як системи раціогуманітарних знань про думання, діяльність, мислекомунікацію і миследіяльність у його практичному уконкретненні та діалектичній єдності зі *сферою професійного методологування*, що в авторському проєкті ситуаційно охоплює форми, складники, засоби, принципи та правила його ефективного мислевчинкового здійснення;

г) *методологія парадигмальних досліджень* як перспективний напрям пошукувань некласичної науки, що, на доповнення до системного, діяльнісного і системодіяльнісного підходів, обґрунтовує взаємодоповнення основних типів науково-раціонального мислення (природничо-предметне, аналітичне, соціальне, гуманітарне) і наступність чотирьох базових інваріантів розвитку методології як *сфери миследіяльності* (емпірична, діалогічна, теоретична, метатеоретична) та восьми похідних (описова та експериментальна, пояснювальна і розуміннева, концептуальна і парадигмальна, історико-психологічна і метапарадигмальна) *дослідницьких методологій* сучасної науки загалом і психології зокрема;

змістовий модуль 3 – це:

д) *епістемологічні стратегії метапарадигмального рівня добування раціогуманітарного знання* (позитивізм, критицизм, конструктивізм, методологізм) у їх генезі культурно-історичного ускладнення: від традиційного погляду на науку, призначення якої полягає у продукуванні об’єктивного наукового знання, та опису соціальних упереджень, що спричиняють отримання неточних раціональних знань, до психосоціальної конструйованості світу, яка зумовлює вироблення необ’єктивного наукового знання, й аж до методологічних розуміння, мислення, діяльності, рефлексії, які дають змогу творити *методологічне знання* (тобто знання про знання і про його засоби та інструменти), що перевіряється на можливість реалізації у процесах миследіяльності, мислевчинення і професійного методологування;

е) *методологічні оптики класичного, некласичного і постнекласичного ідеалів/типів наукової раціональності* як багатопараметричні, модульно організовані, епістемологічні системи, що еволюціонують в історії західної

науки (від другої половини XVII століття до теперішнього часу) за логікою їх об'єктно-системного, категорійного, критерійного, атрибутивного, нормативно-ціннісного, оргдіяльнісного і мислевчинкового ускладнення;

змістовий модуль 4 – це:

є) *методологічна план-карта*, онтологічні виміри, атрибутивні феноменали, цілі і завдання, необхідні та достатні умови поступального розвитку та успішного функціонування різних типів наукових шкіл (протошкола, науково-освітня школа, школа як дослідницький колектив, школа як науковий напрям, або школа парадигмального типу) у їх основоположному осередді – новій, оригінальній і суспільно значущій *науково-дослідницькій програмі*, що узаasadнена на авторській *категорійній матриці*;

ж) *теоретичний світ і категорійний лад сучасної науки*, зокрема й психологічної, та *методологічний профіль наукової школи четвертого покоління*, а також школи системомиследіяльнісної методології Георгія Щедровицького і представників його філософського дискурсу, авторських вітакультурної методології, теоретико-прикладної системи професійного методологування та циклічно-вчинкового підходу (А.В. Фурман і наступники, учні першого і другого кола).

Загалом *основне призначення методології* – внутрішньо зорганізувати свідомість дослідника через відкриття персоніфікованого каналу багатопланової *рефлексії* над формами, методами, засобами як власного мислевчинення, так і тих колективних практик миследіяльності, до яких він суб'єктно чи особистісно причетний. Г.П. Щедровицький про це пише так: *методологія «покликана забезпечити миследіяння будь-кого відповідними засобами, методами і формами, адекватними даній ситуації»* (Психологія і суспільство. 2021. № 2. С. 127).

Інакше кажучи, методологія в авторському варіанті виконання – це досягнення кожним здобувачем вищої освіти такого *інтенційованого стану самоекзистен-*

ції, коли, за словами Мераба Мамардашвілі, виникає *«загострене почуття свідомості»*, в лоні якого конструюється розширена у сенсосмислових та схемообразних горизонтах **сфера свідомості** як *інтегральне свідчення її інобуттєвості* стосовно навколишнього світу, хоча й у зв'язках і взаємопроникненні з іншими аналогічними (індивідуальними, груповими, масовими, космічними) сферами людського практикування на межі об'єктивного і трансцендентного, феноменального і ноуменального, пізнання та одкровення.

Сутнісно мовиться про те, що методологія у такому витлумаченні за умови входження особи у її актуалізаційний часопростір дає змогу потрапляти в позаприродні стани переживання-творення себе і дійсності у так званих *чистих формах* – думання, усвідомлення, означення, осмислення, просвітлення, любові-благоговіння, переображення тощо. У цьому розумінневому вимірі методологія часто постає у своїх безособових, персонально непоіменованих результатах, що напрацьовані у культурно-історичному форматі людської буттєвості як мегасистема і навіть самобутній с в і т форм, методів, засобів та інструментів пізнання і перетворення реальної чи уявної дійсності. Натомість універсальним взірцем чи способом практики-свободи методології є *філософське методологування*, котре полягає в організації та здійсненні конкретної миследіяльності самого дослідника чи колективного миследіяння керівника і здобувачів вищої освіти у певній створеній проблемно-комунікативній ситуації їх внутрішньо актуалізованого дискурсу в стані свідомісної екзистенції думання «тут» («ці обставини») і «тепер» («цей момент»). Тоді кожен особистісно стає не стільки носієм окремого акту рефлексивної думки, скільки *органом трансцендування*, себто виходу цього самоусвідомлювального акту за горизонти об'єктивного світу в ситуації, коли *методологічне мислення* оволоділо індивідуальністю того, хто здійснює миследіяльність, або досягнув вершин професійного методологування.

СИЛАБУС ДИСЦИПЛІНИ**МЕТОДОЛОГІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Рівень вищої освіти – третій (освітньо-науковий)
Освітньо-наукова програма – «Психологія»

Рік навчання: I
Семестр: I

Кількість кредитів: 4
Мова викладання: українська

Керівник

ПІБ професор кафедри психології та соціальної роботи, д.психол.н.,
професор **Фурман Анатолій Васильович**

Контактна інформація anatoliy_furman@yahoo.com +380974427595

Опис дисципліни

Дисципліна «Методологія та організація наукових досліджень» спрямована на забезпечення майбутніх докторів філософії системою раціогуманітарних знань і фахових компетенцій стосовно аргументованого вибору, наукового конструювання і рефлексивного застосування форм, методів, засобів та інструментів ефективної дослідницької мислєдіяльності на той чи інший чітко сформульований чи обраний предмет пошуку й відтак на компетентне оволодіння ними принципами, методологемами, технологіями і техніками проведення фундаментальних, прикладних, емпіричних і суто практико зорієнтованих (психологічних, соціальних, методичних, процедурних тощо) досліджень у різних галузях науки і суспільного життя та на опанування способами і прийомими впровадження отриманих при цьому результатів у практику повсякденної професійної діяльності.

Структура дисципліни

Години	Тема	Результати навчання	Завдання
2/0	1. Наука як складна саморозвивальна система і як сфера суспільного виробництва	Аргументувати складові, сутнісні ознаки та форми організації наукового підходу на відміну від інших видів і способів пізнання; оприятнювати у рамках мислєкомунікації систематизовані раціональні знання у сфері наукового пізнання, проектування, експертизи.	Поточне опитування; проблемні завдання, інтелектуальні тести на створення мислєсхем і понятійних визначень
2/2	2. Нормативи наукового мислення, логіка та еволюція раціонального знання в теорії критичного реалізму Карла Поппера	Розв'язувати складні завдання і проблеми, що потребують оновлення й інтеграції знань в умовах недостатньої інформації та суперечливих вимог; критично оцінювати результати наукових досліджень і різні джерела добування знань у сфері соціогуманітарних наук, формулювати висновки та рекомендації щодо їх впровадження.	Аналітичні звіти, реферати; проблемні практичні завдання, критичні самозвіти опрацьованих наукових текстів та узагальнення їх змісту

Години	Тема	Результати навчання	Завдання
2/0	3. Закономірності функціонування і розвитку науки в методологічній концепції еволюції парадигм Томаса Куна	Демонструвати професійні норми, цінності та базові компетенції належного здійснення методологічної роботи в обраній спеціальності; розрізняти псевдопарадигми, парадигми і метапарадигми в окремій галузі знань, а також вміти виокремлювати їх засадничі структурні компоненти, можливості та обмеження.	Поточне опитування; проблемні запитання ситуаційного характеру, критична рефлексія концепції парадигмального розвитку науки
2/2	4. Модель циклічної вчинкової динаміки розвитку процесу пізнання і методологія наукових дослідницьких програм Імре Лакатоша	Реалізовувати ідеали і канони організації та здійснення дослідницьких стратегій, програм, проєктів класичного, неklasичного і постнеklasичного типів; аргументувати логічну структуру, змістове наповнення та особливості розвитку науково-дослідницьких програм, здійснювати їх методологічне обґрунтування.	Доповіді і виступи на наукових заходах; критичний аналіз і конструктивний синтез наявних дослідницьких програм у певній галузі раціонального знання
2/0	5. Світ методології як система раціогуманітарних знань про мислення, діяльність, мислєдіяльність і професійне методологування	Рефлексивно використовувати мислєсхеми і практичні способи здійснення інтенсивного наукового дискурсу, засоби та інструменти ефективної мислєдіяльності та професійного методологування; підтверджувати свідоме оперування концептами, поняттями, науковими фактами та категоріями під час організації і проведення теоретичних і прикладних досліджень.	Презентації результатів виконаних завдань та досліджень; побудова мислєсхем, методологічних моделей і поняттєво-категорійних таблиць
2/2	6. Методологування як сфера професійної мислєдіяльності, його форми, складники, засоби, принципи підходи, поняттєво-категорійні ресурси і правила ефективного здійснення	Здійснювати відбір, систематизацію, застосування та експертизу технологій, методів і процедур наукового дослідження, використовуючи при цьому адекватні складності дослідницьких завдань форми, засоби та інструменти професійного методологування, опанувати його базовими рівнями – логіко-методологічними процедурами аналізу, рефлексії, розуміння.	Командні проєкти; обґрунтування методологічних основоположень конкретної за спеціальністю і тематикою дисертаційної роботи, визначення засадничих параметрів пошукування
2/0	7. Постання парадигмальних досліджень у сфері сучасної науки, їх сутнісні ознаки, принципи і закономірності у циклічно-вчинковій перспективі	Критично осмислювати проблеми в науковій або професійній діяльності на міждисциплінарному рівні, зокрема впроваджуючи універсальну оргсхему парадигмального дослідження; осмислено розмежовувати сутнісні ознаки парадигмальних, теоретичних та емпіричних досліджень, опанувати мислєдіяльними ресурсами авторського циклічно-вчинкового підходу.	Доповіді і виступи на наукових заходах; підготовка плану дисертації з окремої спеціальності та з конкретної теми у прив'язці до певної наукової парадигми
2/2	8. Типи і методи наукового мислення, напрями і типи парадигмально-дослідницьких методологій у сучасній соціогуманітаристиці	Аргументовано обирати епістемологічні стратегії організації та проведення раціогуманітарного пізнання, спираючись на адекватну дослідницьким завданням методологію, вміти детально характеризувати природничо-науковий, аналітичний, соціальний і гуманітарний напрями її розвитку, знати сутність і спрямування основних парадигмальних методологій – емпіричної, діалогічної, теоретичної і метатеоретичної; вміти обирати оптимальні форми, методи і засоби особистої парадигмально-дослідної діяльності залежно від мети і завдань, об'єкта і предмета наукового пошуку.	Поточне опитування; інтелектуальні тести на створення мислєсхем і таблиць, творче завдання на оптимальний аргументований відбір методів і засобів власного дослідження; кількісна та якісна обробка результатів емпіричних пошуків

Години	Тема	Результати навчання	Завдання
2/0	9. Позитивізм і критицизм як епістемологічні стратегії пізнання та уявлення про методологічну оптику як метафоричний конструкт і категорійне поняття	Опрацьовувати варіативні методологічні стратегії фундаментального, прикладного, емпіричного і практико зорієнтованого наукового дослідження, застосовуючи при цьому методи кількісного (математичного) та якісного (логіко-змістового) аналізу; в контексті використання різних форм, засобів і підходів рефлексивного методологування миследіяльно оперувати понятійними визначеннями і головними спричиненнями методологічної оптики.	Аналітичний звіт, реферати; система проблемних кейсових завдань і вправ; критична рефлексія здобутого раціонального знання методологічного характеру; побудова категорійної схеми вчинку методологування
2/2	10. Конструктивізм як методологема неklasичної наукової раціональності, методологізм як перспектива розвитку постнеklasичної методології і поняття про метаметодологічну оптику вивчення теорії діяльності	Охарактеризувати зміст та особливості неklasичного ідеалу (типу) наукової раціональності, визначати атрибутивні ознаки та нормативні особливості дослідницької роботи за методологічною схемою неklasичної раціональності, враховуючи епістемні параметри об'єкта і предмета, концепції і методологічної оптики дослідження; обґрунтувати методологічну і метаметодологічну оптику як категорійні поняття; рефлексивно використовувати мислесхеми і практичні способи здійснення інтенсивного наукового дискурсу, засоби та інструменти ефективної миследіяльності та професійного методологування.	Доповіді і виступи на наукових заходах; творче завдання на вміння оперувати теоретичними конструктами в обраній галузі знань; презентації результатів виконаних завдань та досліджень у публічному просторі мислекомунікації
2/0	11. Методологічні оптики класичного і неklasичного типів наукової раціональності, критерії їх розрізнення, параметричні моделі, переваги й обмеження, системодіяльний підхід як вершина неklasичного розуму	Знати головні критерії розрізнення типів наукової раціональності, що організовані за кватерною мислесхемою; розуміти і свідомо оперувати характеристиками методологічних оптик класичного і неklasичного ідеалів/типів раціональності, їх перевагами, обмеженнями і доцільністю дослідницького застосування; опрацювати базові засоби (мислесхеми і підходи) методологування, а також вміти працювати в дослідницькій групі, здійснюючи при цьому продуктивну проблемну мислекомунікацію, здійснювати критичну рефлексію засадничих уявлень, категорійних засобів і методологічних принципів системодіяльного підходу.	Проблемні запитання і дискусія на предмет глибини осмислення змісту і значення понять «раціональність», «критерій», «параметр», «система»; створення мислесхем та інтелектуальних карт як інструментів власної миследіяльності
2/2	12. Методологічна оптика постнеklasичної наукової раціональності, її переваги і перспективи розвитку в контексті порівняльно-параметричного обґрунтування типів раціональності за віхами еволюційного ускладнення наукового знання	Знати суть та особливості історичної, раціональної і методологічної реконструкції еволюції раціонального знання; аргументувати переваги методологічної оптики постнеklasичного ідеалу наукової раціональності; характеризувати передумови виникнення постнеklasичної епістемології і мислевчинкові ресурси професійного методологування як практики світу методології; вміло здійснювати порівняльно-параметричне рефлексування методологічних оптик трьох основних типів наукової раціональності.	Аналітично-оглядові розвідки відносно наявних узірців дослідницького застосування науковцями різних галузей знання постнеklasичної раціональності; опрацювання методологічних текстів щодо можливих способів і напрямків реконструкції раціонального знання та засобово-категорійних ресурсів методологування

Години	Тема	Результати навчання	Завдання
2/2	13. Засадничі умови виникнення наукових шкіл у психології і соціогуманітаристиці, вимоги до повноцінної дослідницької програми і до її категорійного ядра	Чітко й аргументовано визначати необхідні та достатні умови виникнення й ефективного функціонування наукових шкіл у різних галузях науки; вміти детально описувати психосоціальний портрет особистості лідера наукової школи, а також виокремлювати індикатори створення її благодатного інноваційно-психологічного клімату; здійснити порівняльний аналіз науково-дослідницьких програм І. Лакатоша, М.Г. Ярошевського, А.В. Фурмана; відрефлексувати категорійний рівень розвитку дослідницької думки у єдності з теоретичним і метатеоретичним, а ще й ступені розвитку понять і категорійної моделі світу в еволюції науки та методології.	Доповіді і виступи на наукових заходах; аналітичний звіт про сучасні наукові школи в обраній галузі наукового знання; презентації дослідницьких розвідок про творчий шлях відомих мислителів, науковців; осмислення покомпонентної побудови нової дослідницької програми; прогнозування здобувачем власного кар'єрного поступу в науковій діяльності
2/0	14. Типи наукових шкіл та умови їх ефективного функціонування в рефлексивній проєкції на еволюцію типів наукової раціональності	Вміти розрізняти типи наукових шкіл, сприятливі умови їх розвитку і функціонування, чинники та факти занепаду; рефлексувати науковий (предметно-логічний) і культуротворчий потенціал кожного типу наукової школи; компетентно аргументувати переваги наукової школи як дослідницького колективу, а також окреслювати контури школи четвертого – метапарадигмального – типу; миследіяльнісно осягнути цілі і завдання, структурно-рольову організацію і перспективи культурного утвердження різних типів наукових шкіл, зокрема і в психології.	Система проблемних завдань та оглядова дискусія на предмет зрілості наукової школи; залікове тестування, опитування на повноту особистісного знання щодо необхідних і достатніх умов функціонування наукової школи; рефлексивні самозвіти відносно всього опанованого
2/1	15. Теоретичний світ і категорійний лад сучасної науки (психології, соціології та ін.), методологічна школа як організованість модульно-розвивального простору колективних миследіяльності і мислевчинення	Вміти свідомо працювати на методологічному рівні оперування дослідницьким інструментарієм, передусім рефлексувати зміст, обсяг, значення і смисл наукових понять (термінів), концептів (ідеальних визначень) і категорій як найзагальніших наукових понять і як світоглядних універсалій; упроваджувати результати наукового пошуку в практику суспільного життя у формі дослідницьких програм, проєктів, технологій; аргументовано характеризувати постання двох методологічних шкіл: а) системомиследіяльнісної Г.П. Щедровицького (друга половина ХХ ст.), яка створила теорію і практику організаційно-діяльнісних ігор, і б) вітакультурної А.В. Фурмана (початок ХХІ ст.), в осередді якої є теорія і практика професійного методологування, а головним інструментом методологічного мислення – циклічно-вчинковий підхід.	Командні проєкти; рефлексивне завдання на конструювання оптимального набору понять і категорій власного дослідження; побудова категорійних схем, гірлянд, матриць; рефлексивні звіти про корисність здобутого знання стосовно життєдіяльності найвпливовіших методологічних шкіл у вітчизняному філософсько-науковому дискурсі

Літературні джерела

1. Академік Роменець: творчість і праці: зб. ст. / упоряд. П.А. М'ясоїд; відп. ред. Л.О. Шатирко. Київ: Либідь, 2016. 272 с.
2. Балл Г. О. Раціогуманістична орієнтація в методології людинознавства. Київ: Вид. ПП «СКД», 2017. 204 с.
3. Бахтін М. До філософії вчинку. *Психологія і суспільство*. 2019. №1. С. 5-34.
4. Вітакультурна методологія. До 25-річчя наукової школи професора А. В. Фурмана: колективна монографія. Тернопіль: ТНЕУ. 2019. 980 с.
5. Гусельцева М. Мережевий плюралізм у психології: перспективи поліметодології і трансдисциплінарності. *Психологія і суспільство*. 2020. №2. С. 43-60.
6. Гусельцева М. С. Методологічна оптика як інструмент пізнання. *Психологія і суспільство*. 2017. №4. С. 39-55.
7. Гусельцева М. С. Методології оновлення психологічної науки. *Психологія і суспільство*. 2018. №1-2. С. 27-37.
8. Загальна соціологія: хрестоматія / концепція, упоряд., перекл. А.В. Фурман, В.С. Біскуп, О.С. Морщакова. Київ: Вид. Ліра-К, 2020. 354 с.
9. Кант І. Критика чистого розуму / пер. з нім. І. Бурковського. Київ: Юніверс, 2000. 504 с.
10. Методологія і психологія гуманітарного пізнання. До 25-річчя наукової школи професора А.В. Фурмана: колективна монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 998 с.
11. М'ясоїд П. Принцип історизму і мислення у психології: *Психологія і суспільство*. 2019. №3-4. С. 38-72.
12. М'ясоїд П.А. Психологічне пізнання: історія, логіка, психологія. Київ: Либідь, 2016. 560 с.
13. Основи психології: підручник / за заг. ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. Вид. 6-те, стереотип. Київ: Либідь, 2006. 632 с.
14. Психологія вчинку: шляхами творчості В.А. Роменця: зб. ст. / упоряд. П.А. М'ясоїд; відп. ред. А.В. Фурман. Київ: Либідь, 2012. 296 с.
15. Роменець В.А. Історія психології XIX – початку XX століття: навч. посіб. Київ: Либідь, 2007. 832 с.
16. Роменець В.А., Маноха П.І. Історія психології XX століття: навч. посіб. 3-є вид. Київ: Либідь, 2017. 1056 с.
17. Сабадуха В.О. Метафізика суспільного та особистісного буття: монографія. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2019. 647 с.
18. Савчин М.В. Методологеми психології: монографія. Київ: Академвидав, 2013. 224 с. (Серія «Монограф»).
19. Самойлов О. Діалогіка формотворення ідеї як засобу мислення. *Психологія і суспільство*. 2020. №3. С. 5-32.
20. Система сучасних методологій: хрестоматія у 4-х томах / упоряд., відп. ред., перекл. А.В. Фурман. Тернопіль: ТНЕУ, 2015. Т. 1. 314 с. Т. 2. 344 с. Т. 3. 400 с. Т. 4. 400 с.
21. Фурман А.А. Методологія психологічного пізнання смислотворчої сфери особистості. *Психологія і суспільство*. 2020. №1. С. 5-34.
22. Фурман А.В. Архітектоніка теорії діяльності: рефлексивно-вчинковий сценарій метаметодологування. *Психологія і суспільство*. 2022. №1. С. 7-94.
23. Фурман А.В. Генеза науки як глобальна дослідницька програма: циклічно-вчинкова перспектива. *Психологія і суспільство*. 2013. №4. С. 18-36.
24. Фурман А.В. Ідея і зміст професійного методологування: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 378 с.
25. Фурман А.В. Методологічна оптика як інструмент мислевчинення. *Психологія і суспільство*. 2022. №2. С. 6-48.
26. Фурман А.В. Методологічна реконструкція системомиследіяльничого підходу до розуміння свідомості. *Психологія і суспільство*. 2021. №1. С. 5-35.
27. Фурман А.В. Методологія парадигмальних досліджень у соціальній психології: монографія. Київ: Інст. соц. і політ. психології НАПН України; Тернопіль: ТНЕУ, 2013. 100 с.
28. Фурман А.В. Методолог – професія майбутнього. *Психологія і суспільство*. 2016. №1. С. 16-42.
29. Фурман А.В. Модульно-розвивальна організація миследіяльності – схема професійного методологування. *Психологія і суспільство*. 2005. №4. С. 40-69.
30. Фурман А.В. Модульно-розвивальне навчання: принципи, умови, заперечення: монографія. Київ: Правда Ярославичів, 1997. 340 с.
31. Фурман А.В. Парадигма як предмет методологічної рефлексії. *Психологія і суспільство*. 2013. №3. 72-85.
32. Фурман А.В. Свідомість як рамкова умова пізнання і методологування. *Психологія і суспільство*. 2017. №4. С. 16-38.
33. Фурман А.В. Світ методології. *Психологія і суспільство*. 2015. №2. С. 47-60.
34. Фурман А.В. Сучасні тенденції розвитку сфери психології в оптиці вітакультурної методології. *Психологія і суспільство*. 2021. №2. С. 6-15.
35. Фурман А.В., Фурман О.Є. Методологічне обґрунтування психології як сфери миследіяльності. *Психологія і особистість*. 2021. №2. С. 9-45.
36. Фурман (Гуменюк) О. Методологія пізнання освітнього вчинку в контексті інноваційно-психологічного клімату. *Психологія і суспільство*. 2012. №1. С. 47-81.
37. Фурман (Гуменюк) О.Є. Теорія і методологія інноваційно-психологічного клімату загальноосвітнього закладу: монографія. Ялта-Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. 340 с.
38. Щедровицький Г.П. Засадничі уявлення та категорійні засоби теорії діяльності. *Психологія і суспільство*. 2022. №1. С. 95-126.
39. Щедровицький Г.П. Методологічне значення опозиції натуралістичного і системодіяльничого підходів. *Психологія і суспільство*. 2013. №1. С. 40-47.
40. Щедровицький Г.П. Психологія і методологія: перспективи співорганізації. *Психологія і суспільство*. 2021. №2. С. 122-142.
41. Щедровицький Г.П. Синтез знань: проблеми і методи. *Психологія і суспільство*. 2015. №2. С. 61-83.
42. Щедровицький Г.П. Схема миследіяльності – системно-структурна будова, значення і зміст. *Психологія і суспільство*. 2005. №4. С. 29-39.
43. Яковенко Ю.І. Методологічна травма в соціогуманітарних науках. *Психологія і суспільство*. 2022. №1. С. 127-148.
44. Bagele Chilisa (2019). *Indigenous Research Methodologies* (NULL). 392p.
45. David L. Gast, Jennifer R. Ledford (2018). *Single Case Research Methodology*. 436 p.
46. Furman A.V. Volodymyr Romenets as the Architect of the methodology of humanitarian cognition. *Психологія і суспільство*. 2016. № 2. С. 10-24.
47. Furman O. Ye. The innovative psychological climate: its scope, structure and parameters. *Problems of Psychology in the 21 st. Century*. 2015. Vol. 9. №.1. P. 14-19.
48. Runjit Kumar (2019). *Research Methodology: A Step-by-Step Guide for Beginner*. 528 p.
49. Uwe Flick (2015). *Introducing Research Methodology: A Beginner's Guide to Doing a Research Project*. 318 p.
50. Francis C. Dane (2017). *Evaluating Research: Methodology for People Who Need to Read Research*. SAGE Publications, Inc; 2 edition. 280 p.

Політика оцінювання

■ **Політика щодо дедлайнів та перескладання.** Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (-20 балів). Перескладання модулів відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (до прикладу, лікарняний).

■ **Політика щодо академічної доброчесності.** Усі письмові роботи перевіряються на наявність плагиату і допускаються до захисту із коректними текстовими запозиченнями не більше 20%. Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час он-лайн тестування (скажімо, програма Kahoot).

■ **Політика щодо відвідування.** Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання, за яке нараховуються бали. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу.

Оцінювання

Остаточна оцінка за дисципліну розраховується за шкалою оцінювання: екзамен (1-15 теми 100% від остаточної оцінки)

Шкала оцінювання студентів:

ECTS	Бали	Зміст
A	90-100	відмінно
B	85-89	дуже добре
C	75-84	добре
D	65-74	задовільно
E	60-64	достатньо
FX	35-59	незадовільно з можливістю повторного складання
F	1-34	незадовільно з обов'язковим повторним курсом

РОБОЧА ПРОГРАМА

**з дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень»
рівень вищої освіти – третій (освітньо-науковий)
галузь знань – 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність – 053 Психологія
освітньо-наукова програма – Психологія**

кафедра психології та соціальної роботи

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції (год.)	Практ. (семін.) (год.)	ІРС (год.)	Тренінг (год.)	Самост. робота студ. (год.)	Разом (год.)	Залік (сем.)	Екз. (сем.)
Денна	1	1	30	15	-	-	75	120	1	-
Заочна	1	1	12	6	-	-	102	120	1	-

Структура робочої програми навчальної дисципліни «МЕТОДОЛОГІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»

1. Опис дисципліни

Дисципліна «Методологія та організація наукових досліджень»	Галузь знань, спеціальність, СВО	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 4	галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки	Статус дисципліни обов'язкова Мова навчання українська
Кількість залікових модулів – 1	спеціальність – 053 Психологія	Рік підготовки – 1 курс <i>Денна – 1</i> <i>Заочна – 1</i> Семестр: <i>Денна – 1</i> <i>Заочна – 1</i>
Кількість змістових модулів – 4	рівень вищої освіти – третій (освітньо-науковий)	Аудиторні години Лекції: <i>Денна – 30</i> <i>Заочна – 12</i> Методологічні семінари: <i>Денна – 15</i> <i>Заочна – 6</i>
Загальна кількість годин – 120		Самостійна робота: <i>Денна – 75</i> <i>Заочна – 102</i>
Тижневих годин: Денна форма навчання - 15, з них аудиторних – 7,5		Вид підсумкового контролю – з а л і к

2. Мета і завдання дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень»

2.1. Мета вивчення дисципліни.

Авторський курс розроблений і викладається для здобувачів вищої освіти третього рівня підготовки для всіх галузей знань і всіх спеціальностей класичного університету – доктор філософії. Він базується на к о н ц е п ц і ї, що розглядає *методологію як новітню самобутню фундаментальну дисципліну, що постає на засадах онтології діяльності і сутнісно становить новий інтегральний спосіб мислення, що синтезує філософування, наукове пізнання, історичне дослідження, конструктивно-інженерний і програмно-проективний підходи, різнопредметні знання та їх нововідрефлексовані епістемологічні конфі-*

*гурації, спрямовані на досягнення глобального універсуму людської діяльності у наборі її всеможливих форм, методів, засобів, організованостей, механізмів, процедур, що істотно збагачує нормативний (зокрема знаково-символічний) простір культури. Відтак конструюється й довершується один у своєму роді – оригінальний і неповторний – **світ методології**, що охоплює чотири сторони-материк своєї буттєвості (див. детально: *Психологія і суспільство*. 2015. № 2. С. 47-60). І найважливіше тут те, що такого гатунку *методологія утверджується як метапроект розширення сфери свідомості у її центральній ланці – методологічному мисленні, яке у собі своїм**

вактуальненням знімає (себто характеризує той момент у розвитку-перетворенні, коли існуючі форми чи принципи заперечуються і водночас зберігаються як складники нової цілісності):

а) *філософію*, заперечуючи філософську роботу й одночасно зберігаючи філософським у сутнісному вимірі субстанційності методологічний тип мислення;

б) *науку*, не приймаючи спрямованості на об'єкт та її предметної обмеженості, хоча й зосереджуючись на охопленні універсальної сфери діяльності в інтеграції її із мисленням і зберігаючи як метод її раціональної ідеалізації, так і спосіб мислезнанневого оприявлення світу;

в) *теорію пізнання та епістемологію*, адже переорієнтовує інтелектуально-рефлексивні зусилля не на раціональне пізнання та його продукти – науково-предметні знання й відповідні їм онтологічні картини світу, а на проектування, планування, програмування і проєктування; водночас вимагає синтезу знань з допомогою побудови моделей-конфігураторів, себто шляхом здійснення логіко-методологічної *процедури конфігурування* різнопредметних уявлень і знань про один і той же складний об'єкт, та має на меті вироблення *рефлексивних знань* у рефлексивній позиції чи за рефлексивного виходу та формує надзавдання систематизації методологічного знання;

г) *практику* як атрибутивний спосіб безпосереднього уприсутнення людини, групи, спільноти у світі; оскільки *вихідним постулатом діяльнісної онтології* прийнята межова теза про те, що «все є діяльність, а весь світ – це світ діяльностей», то в онтологічному сенсі практика і діяльність співпадають, де людське життя – це практика ковітального існування, або, що те ж саме, діяльнісна зміна чи діяльне конструювання особою світу довкола себе, яке спричиняє її саморозвиток і самотворення; і «Якщо практичним є все те, що можливе через свободу» (І. Кант) – думки, переживання, розуміння, мовлення, дії, мислення, вчинення, рефлексії, то саме *практико-діялісна прагматика* визначає цілі методології; а це означає, що *онтологія діяльності* охоплює всі форми, види і способи усвідомленого практикування-практики; звідси, скажімо, закономірно, що методологічне мислення фундується не на *критерії істинності* як на відповідності знання об'єкту, а на *критерії реалізованості* як відповідності багатополюсній, а саме об'єкта збігності проєкту, програмі чи сценарію, діяльності – припису, нормі, еталону, самого мислення – мислимому в ідеальній площині

свідомості, що об'єктивоване як мислепродукт у тій чи іншій невербальній формі, рефлексії – змісту діяльності, миследіяльності, професійного методологування.

Отож мета вивчення дисципліни полягає у забезпеченні майбутніх докторів філософії системою раціогуманітарних знань і фахових компетентностей стосовно аргументованого вибору, наукового конструювання і рефлексивного застосування форм, методів, засобів та інструментів ефективною дослідницькою миследіяльністю на той чи інший чітко сформульований чи обраний предмет пошуку й відтак компетентне оволодіння ними принципами, методологемами, технологіями і техніками проведення фундаментальних, прикладних, емпіричних і суто практико-зорієнтованих (соціальних, методичних, процедурних тощо) досліджень у різних галузях науки і суспільного життя та опанування способами і прийомами впровадження отриманих при цьому результатів у практику повсякденної діяльності. Вивчення дисципліни передбачає наявність систематичних та ґрунтовних знань із суміжних дисциплін (інформаційно-аналітичні технології в наукових пошуках, методика виконання дисертаційної роботи, емпіричні методи у наукових дослідженнях, філософія науки, іноземна мова у наукових дослідженнях, психологія як сфера миследіяльності), цілеспрямованої роботи над опрацюванням спеціалізованої літератури, організацією пошукової пізнавальної активності студентів на лекціях і методологічних семінарах, під час їхньої самостійної роботи та виконання індивідуальних дослідницьких завдань і створення засобів та інструментів рефлексивного методологування.

2.2. Завдання вивчення дисципліни.

Для досягнення визначеної багатоцільової мети авторської академічної дисципліни здобувачі третього (освітньо-наукового) рівня підготовки мають:

знати – методологічні принципи, підходи і нормативи у сфері наукового пізнання, проектування та експериментування (принципи, підходи, категорії, методи, способи, мислесхеми, технології та ін.), найпродуктивніші епістемологічні стратегії організації та уреалення раціогуманітарного пізнання у їх взаємозв'язку із прийнятною методологічною оптикою і найдоцільнішим типом наукової раціональності;

вміти – осмислено оперувати концептами, поняттями, категоріями і науковими фактами як під час методологічного обґрунтування

власних теоретичних побудов (тематизмів, моделей, концепцій), так і в процесі створення і використання дослідницьких програм і проєктів, рефлексивно володіли методологіями розвитку різних типів наукових шкіл і визначати умови їх ефективного функціонування в сучасному глобалізованому світі;

н о р м у в а т и – здобути знання, професійні вміння та цінності ефективного здійснення методологічної роботи задля відбору, систематизації, застосування та експертизи методів, технологій і процедур наукового дослідження, зокрема й для побудови мислещем і проєктів, дієвих способів практичного здійснення продуктивної групової та індивідуальної мислекомунікації і діалогічного наукового дискурсу;

ц і н у в а т и – ідеї та ідеали, типи і канони організації та здійснення дослідницьких стратегій, програм, проєктів класичного, не-класичного і постнекласичного спрямування, зокрема універсальну оргсхему проведення повноцінного парадигмального дослідження, а також у цьому контексті збагачувати свою методологічну культуру як інтегральну умову розвитку і поповнення власної свідомісної здатності пізнавати і перетворювати світ та самих себе.

2.3. Мета і завдання лекцій та методологічних семінарів-практикумів.

Мета проведення лекцій полягає у тому, щоб на рівні стійких теоретичних уявлень сформувати у здобувачів вищої освіти освітньо-наукової програми взаємозалежну систему методологічних знань, умінь, норм і цінностей, яка б дозволяла їм компетентно організувати і здійснювати повноцінне тематичне дослідження в обраній сфері професійної підготовки.

Завдання проведення лекцій:

- ознайомити здобувачів із принципами, підходами і нормативами організації та здійснення наукових досліджень в обраній галузі знань;

- сформувати ідеали і канони підготовки та зреалізування дослідницьких стратегій, програм, проєктів класичного, не-класичного і постнекласичного спрямування;

- висвітлити світ методології як систему раціогуманітарних знань про мислення і діяльність у єдності із практичною сферою професійного методологування та її формами, засобами, інструментами;

- розкрити сутнісні ознаки, принципи і закономірності парадигмальних досліджень у циклічно-вчинковій перспективі розвитку

науки, передусім соціогуманітарної;

- розуміннево упрозорити епістемологічні стратегії пізнання-конструювання дійсності, що виявляють найпоширеніші способи організації та уможливлення раціогуманітарного пізнання (позитивістську, критицистську, конструктивістську, методологістську);

- обґрунтувати й у модельній формі продемонструвати критерії розмежування, параметричні відмінності, переваги та обмеження і різні перспективи розвитку методологічних оптик класичного, не-класичного та постнекласичного ідеалів /типів наукової раціональності;

- оперувати в безпосередній мислекомунікації зі здобувачами концептами, поняттями, категоріями і науковими фактами під час методологічного обґрунтування як власних теоретичних побудов (ідей, гіпотез, мислещем, моделей) наставника, так і дослідницьких і суто методологічних ініціатив наступників;

- презентувати новітній матеріал щодо необхідних і достатніх умов виникнення і розвиткового функціонування різних типів наукових шкіл, відмінності їх теоретичних і категорійних систем, а також стосовно методологічного профілю імовірної наукової школи четвертого покоління.

Мета проведення методологічних семінарів полягає у створенні імітаційно-ігрових умов для інтенсивного розвитку *методологічного мислення* як дієвого свідомісного інструменту постановки і розв'язання складних системних проблем і як синтетичного показника ефективного практичного використання набутих ними методологічних знань і здатностей у власній професійній дослідницькій діяльності.

Завдання проведення методологічних семінарів-практикумів:

- домогтися гармонійного поєднання раціональних знань, освітніх умінь-здатностей, методологічних норм та культурних цінностей;

- розширити внутрішні горизонти свідомої мислєдіяльності здобувачів методами, способами, засобами та інструментами рефлексивного методологування;

- долучити здобувачів освіти до написання методологічних засновків їхніх дослідницьких робіт, а також до методологічно грамотної підготовки наукових проєктів і програм в обраній ними галузі знання;

- уможливити опанування здобувачами практичними способами продуктивної групової та індивідуальної мислекомунікації і діалогічного наукового дискурсу;

- розвинути здатність дослідників-початківців до критичного мислення і конструктивної рефлексії наукових текстів шляхом

демонстрації взірців здійснення такої методологічної роботи;

- дати змогу й реально уможливити аргументоване створення і рефлексивне використання кожним здобувачем такого важливого інструменту компетентного методологування, як мислесхема;

- забезпечити активне опанування здобувачами критеріями розрізнення і відмінного параметричного наповнення методологічних оптик класичного, некласичного і постнекласичного типів наукової раціональності;

- об'єктивувати у виступах і наукових текстах власну методологічну культуру організації та здійснення циклічно довершеного наукового дослідження, оперування методологічними поняттями, категоріями, мислесхемами, моделями.

2.4. Передумови для вивчення дисципліни.

Перелік дисциплін, які мають бути вивчені раніше: Основи наукових досліджень, Експериментальна психологія, Методи соціально-психологічних досліджень, Психодіагностика, Методологія наукових досліджень, Методологія психології.

2.5. Найменування та опис компетентностей, формування котрих забезпечує вивчення дисципліни:

1. Здатність до пошуку, обробки та аналізу інформації з різних наукових джерел, дотримуючись нормативів наукового мислення, чітко визначеної парадигматики і програмних дослідницьких завдань.

2. Здатність систематизувати і деталізувати раціогуманітарні знання про світ сучасної методології (головно про мислення, діяльність, миследіяльність) у взаємодоповненні зі сферою професійного методологування, передусім з його формами, складниками, засобами, поняттєво-категорійними ресурсами і правилами здійснення та в інтелектуальній проєкції на принципи і закономірності циклічно-вчинкового підходу, напрями і типи парадигмальних дослідницьких методологій.

3. Здатність і вміння злагоджено працювати в команді та здійснювати методологічно грамотну миследіяльність у заданому об'єктивно-предметному полі використання форм, методів, засобів та інструментів колективної дослідницької роботи, а відтак спроможність розв'язувати комплексні проблеми професійної, зокрема і психосоціальної та інноваційної, діяльності, що передбачає переосмислення наявних і створення нових проєктних знань та професійних інструментів у різних сегментах суспільного і суто

науково-пошукового практикування.

4. Майстерне володіння сучасною літературною українською мовою, лінгвосемантичними ресурсами інтерпретації та витлумачення філософських і наукових текстів та здатність усно і письмово презентувати й обговорювати результати різнопредметних наукових досліджень та інноваційних розробок українською й англійською мовами і водночас глибоке значеннєво-смісловє розуміння білінгвістичних текстів за обраним напрямом досліджень.

2.5. Найменування програмних результатів навчання, формування котрих забезпечує вивчення дисципліни:

- мати передові концептуальні і методологічні знання з еволюції науки як глобальної дослідницької програми та із психології як соціогуманітарної науки, а також миследіяльнісно володіти основами філософської методології та оперувати мислесхемами, стратегіями і програмними продуктами проведення теоретичних, прикладних та суто експериментальних досліджень у сфері психології;

- аргументовано рефлексувати сторони-складові, ресурси і засоби світу сучасної методології як цілісну систему раціогуманітарних знань, а також форми, методи та інструменти сфери компетентного методологування як дослідницької практики миследіяльності і мислевчинення, при цьому вільно презентувати та обговорювати із фахівцями та нефахівцями результати власних, у т.ч. психологічних, досліджень державною та англійською мовами;

- здійснювати обґрунтований вибір і логіко-змістове збагачення: а) епістемологічних стратегій пізнання-конструювання обраної об'єктивно-предметної дійсності, що підлягає детальному вивченню, і б) методологічних оптик класичної, некласичної і постнекласичної наукової раціональності, використовуючи їх як для формулювання нових ідей, гіпотез, залежностей, так і для отримання нових узагальнень, висновків, психологічних та інших знань;

- чітко ідентифікувати школи і напрями в науці, соціогуманітаристиці та в сучасній методології за культурно-історичними причинами, умовами і складовими їх виникнення та ефективного функціонування, типологічними ознаками і перспективами їх розвитку, при цьому глибоко розуміти загальні ідеї, поняття, принципи і методи психосоціальних наук, нормативи академічної доброчесності й застосувати їх у власних дослідженнях у сфері психології та у викладацькій практиці.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Гене́за науки як глобальна дослідницька програма: основи філософської методології.

Виникнення, становлення, розвиток та інституціоналізація науки як професійної мислєдіяльності, як особливої форми духовно зорієнтованого суспільного практикування, як інтенсивного інтелектуального дискурсу і як сфери самоорганізованої творчості товариства вчених-мислителів. Етапи, параметри і процедури циклічно завершеного наукового дослідження. Класичний, некласичний, посткласичний і постнекласичний типи наукової раціональності. Наукові факти, теорії, гіпотези, парадигми, епістемі, дослідницькі програми як основні форми раціонального знання у філософії науки. Епістемологічна концепція неявного знання Майкла Поланьї. Роль і значення методології у розвитку сучасної науки. Сутність поняття «методологія». Методологія як учення і як наука про методи пізнання і засоби перетворення світу. Філософська методологія як учення про методи, засоби та інструменти мислення і діяльності на будь-який предмет. Методологія як основа професійної мислєдіяльності. Нормативна і дискриптивна методології. Науковий зміст поняття «метод». Метод як система раціональних знань про конкретно-історичні способи освоєння дійсності. Методологічні концепції наукового пізнання та розвитку науки Карла Поппера, Томаса Куна, Імре Лакатоша, Пола Фосрабенда, Мішеля Фуко.

ТЕМА 1. Наука як складна саморозвивальна система і сфера суспільного виробництва.

Наука як специфічна, історично перехідна форма організації знань, мислення, діяльності та особливої інтелектуальної практики людства. Сутність наукового методу або підходу, його обов'язкові складові та канонічні ознаки. Закон як необхідне, суттєве, сталє співвідношення, що повторюється між окремими явищами. Наука як специфічна форма і водночас професійна дослідницька діяльність, що містить такі основні складники-сегменти: теорія, методологія, технологія дослідження, експериментальна практика. Наука як соціальний інститут, профдіяльність і сфера духовного виробництва, що виявляється у таких базових формах: раціональне чи раціо-

гуманітарне знання, методологічне або наукове мислення, пошукова або дослідницька діяльність, наукова або онтологічна картина світу. Сутнісна характеристика першої, другої, третьої і четвертої наукових революцій. Епістемологічна концепція особистісного (неявного) знання Майкла Поланьї. Науковий факт, теорія, вирішальна гіпотеза, парадигма, дослідницька програма як форми оприявнення раціонального знання і як інтегральний показник поетапного розвитку науки. Загальна схема класичного наукового дослідження як пілотний проєкт: п'ятнадцять етапів та їх змістове наповнення, правильність визначень і коректність формулювань. Методологічна схема циклічно завершеного наукового дослідження: етапи, процедури, проміжні та кінцевий результати.

Ключові поняття: наука, науковий метод, методологія, епістема, парадигма, гене́за науки, раціональне знання, неявне знання, наукова революція, теорія, експеримент, наукова картина світу, критичний реалізм, раціоналізм, типи наукової раціональності, наукове мислення, особистісне знання, наукове дослідження.

[2; 5; 13; 28; 37; 52; 56; 57; 59; 77; 104; 106].

ТЕМА 2. Нормативи наукового мислення, логіка та еволюція раціонального знання в теорії критичного реалізму Карла Поппера.

Поняття про нормативи наукового мислення. Рівні організації світу методології як ієрархічної системи раціональних знань про методи і засоби науково-дослідної діяльності. Поняття про філософську методологію й окреслення головних напрямів її розвитку. Наукова теорія та її структура. Висунення теоретичних, вирішальних або «сміливих» гіпотез як осереддя наукової теорії у методологічній концепції Карла Поппера. Місце і призначення експерименту в теорії критичного реалізму. Два рівні функціонування наукових гіпотез у теорії К. Поппера: а) загальний, тобто рівень теоретичних, дедуктивних конструкцій, формулювань законів, і б) окремий, себто рівень емпіричний, споглядальних узагальнень та закономірностей. Сутність принципу фальсифікаційності (буденно – підміни, ілюзії), або принципової можливості спростування будь-якої гіпотези, яка претендує на науковий статус. Характеристика принципу верифікації гіпотез (отримання дослідних даних на користь

імовірної гіпотези). Головна аксіома методології критичного реалізму: наукове знання розвивається так, що відкидається все більше блуду і збочень на шляху до істини. Проблема чіткого розрізнення суб'єктивного та об'єктивного знання. Теоретична концепція К. Поппера про три світи (фізичний, суб'єктивний, надіндивідуальний або знаннєвий). Вільна мисленнева конкуренція між гіпотезами і теоріями як основна умова наукового прогресу. Злиденність історизму у витлумаченні К. Поппера як небезпечна і збанкрутіла ідея. Авторська концепція відкритого суспільства та його ворогів.

Ключові поняття: наукове мислення, світ методології, філософська методологія, теоретична гіпотеза, теорія, критичний раціоналізм, експериментування, фальсифікація, асиметрія, наукове товариство, науковий принцип, наукове знання, суб'єктивне та об'єктивне знання, істина в науковому пізнанні, мисленнева конкуренція, технологія верифікації, технологія фальсифікації, свідомість науковця, ідея історизму, відкрите суспільство.

[14; 15; 21; 33; 40; 50; 53; 70; 80; 99; 102; 110].

ТЕМА 3. Закономірності функціонування і розвитку науки в методологічній концепції еволюції парадигм Томаса Куна.

Термін «парадигма» та його еволюція в історії науки. Методологічна концепція наукових революцій Томаса Куна. Модель еволюції наукових парадигм. Нормальна наука і наукова революція як основні етапи розвитку науки за концепцією Т. Куна. Поняття про дисциплінарну матрицю організації окремої науки. Структура парадигми як взаємодоповнення чотирьох складників: знаково-символічних узагальнень, довіри до окремих моделей, спільних цінностей товариства науковців і взірців розв'язання конкретних проблем. Методологічне порівняння філософської концепції епістем Мішеля Фуко і наукової концепції парадигми Томаса Куна. Методологічне розрізнення протопарадигм, псевдопарадигм і парадигм, з одного боку, і парадигм та метапарадигм – з іншого. Наукова школа як товариство дослідників, які дотримуються єдиного парадигмального світогляду. Парадигма як рамкова умова спільної науково-дослідної діяльності вчених. Циклічність і водночас нечіткість прогресивного розвитку науки та зміни парадигм. Переваги і недоліки методологічної концепції Томаса Куна розвитку і зміни наукових парадигм. Допарадигмальний рівень розвитку психології як науки. Проблема

і можливість методологічної реконструкції концепції парадигми у сфері соціогуманітаристики.

Ключові поняття: парадигма, наукове товариство, науково-дослідна діяльність, методологічна рефлексія, наукова школа, наукові факти, аномальні факти, нова теорія, наукова революція, факти, що підтверджують парадигму, епістема, типи епістем, парадигмальний цикл, дисциплінарна матриця, протопарадигма, псевдопарадигма, метапарадигма, допарадигмальна наука, методологічна реконструкція.

[5; 7; 11; 17; 25; 26; 53; 63; 83; 94; 105; 112].

ТЕМА 4. Модель циклічної вчинкової динаміки розвитку процесу пізнання і методологія наукових дослідницьких програм Імре Лакатоша.

Методологія науково-дослідницьких програм. Поняття про негативну і позитивну евристичні. Основні принципи і закони як «тверде осереддя» дослідницької програми. Контрприклад, заморочки, суперечності як «захисні пояси» дослідницької програми. Теорія як система раціонального знання певного рівня узагальненості. Творчий шлях вченого-мислителя. Циклічно-вчинковий поступ науково-дослідницької діяльності, колективної та індивідуальної пізнавальної творчості. Принципи і канони вчинкового підходу Володимира Роменця, принципи і закономірності циклічно-вчинкового підходу Анатолія В. Фурмана. Історіогенез науки як гігантська дослідницька програма. Метатеоретизування у сфері науки та його методологічна значущість. Поняття про концептуальний модуль науки як про предмет методологування. Архітектоніка пізнавальної творчості дослідника. Вчинок наукового пізнання. Раціональна реконструкція як ключ до розуміння історії науки у витлумаченні І. Лакатоша. Індуктивізм, конвенціоналізм, фальсифікаціонізм і методологія науково-дослідницьких програм як конкуруючі філософсько-методологічні концепції розвитку науки. Внутрішня і зовнішня історія науки.

Ключові поняття: науково-дослідницька програма, негативна евристика, позитивна евристика, тверде ядро або осереддя програми, захисні пояси програми, раціональне знання, узагальненість теорії, принцип розвитку в науці, творчий шлях ученого, циклічно-вчинкова організація еволюції науки, вчинковий принцип у науковій творчості, історіогенез, метатеоретизування, концептуальний модуль науки, вчинок пізнання, раціональна реконструкція, історія науки.

[10; 16; 21-22; 26; 42; 55; 63; 70; 78; 93; 108].

Змістовий модуль 2

Світ методології як система раціогуманітарних знань і сфера методологування як практика миследіяльності та мислевчинення.

Методологія як організм рефлексивної миследіяльності і як самобутня система раціогуманітарних знань про норми і засоби мислення та діяльності. Циклічно-вчинкова схема уzmістовлення методу. Методологія як категорійне поняття. Сутнісні визначення і категорійні засоби системомиследіяльнiсного підходу. Теорія і практика організаційно-діяльнiсних ігор. Світ методології як унікальна складова культури. Методологічне мислення та його сутнісні ознаки. Ідея і зміст, принципи і категорії, засоби та інструменти, оргпростір і практики професійного методологування А.В. Фурмана. Ідея методологічних революцій і поняття про методологічний модуль. Принципи, закономірності і нормативи циклічно-вчинкового підходу в школі Анатолія Фурмана. Взаємодоповнення ресурсів і можливостей методології-як-учення та методологування-як-практики. Сутнісна відмінність парадигми як епістемної цілісності від природничого і технічного знання. Парадигма як рамкова умова колективної пізнавальної творчості, що відіграє не лише позитивну, а й негативну роль, блокуючи проведення пошуків нових ділянок науково осмисленої реальності. Водночас парадигма – це певний метатеоретичний конструкт, тобто самобутня форма й одночасно продуктивний засіб методологування – як філософського, так і конкретно-наукового. Максима: не існує парадигм поза методологічно зорієнтованою дослідницькою діяльністю. Перспективний напрям розвитку сучасної постнекласичної науки – це розробки у її логіко-предметному форматі методології метапарадигмальних досліджень, а також обґрунтування моделі циклічно-вчинкової динаміки розвитку цієї сфери наукового пізнання. Теоретичні, онтологічні, епістемні та метатеоретичні засновки парадигмальних досліджень. Поняття про парадигмально-дослідницьку карту, її структуру, функції та атрибутивні ознаки. Типологічний підхід і процедура типологізації як засоби професійного методологування. Сцієнтизм і раціогуманізм як дві лінії розвитку наукового знання. Теоретична, емпірична, засадова і культурно-світоглядна складові або виміри еволюції сучасної науки. Категорійне обґрунтування типології основних на-

рямів розвитку методології у сфері філософії та науки, а саме природничо-наукового, аналітичного, соціального і гуманітарного напрямів. Сутнісна параметрична характеристика головних векторів розвитку сучасної наукової методології. Типи парадигмально-дослідницьких методологій у сучасних соціогуманітарних науках.

ТЕМА 5. Світ методології як система раціогуманітарних знань про мислення, діяльність, миследіяльність і професійне методологування.

Багатостороннє визначення світу методології: як окремого вчення про логічну організацію і структурно-змістову динаміку, принципи і нормативи, методи і засоби діяльності; як специфічної єдності раціональних знань про форми, методи, способи рефлексивних мислення і вчинкового діяння разом із сукупністю норм та інструментів методологування; як особливої сфери миследіяльнiсно центрованих пізнання, критики, конструювання і рефлексії, які охоплюють усі типи і стилі мислення й через які задається у людській свідомості зовнішній світ; як персоніфікованого способу життя, як тип проблемно-рефлексивного існування, за якого із самого себе дослідником продукуються методологічне мислення і методологічне відношення до навколишнього світу. Циклічно-вчинкова логіка поетапно уzmістовленого методу як наступність ситуаційного, мотиваційного, дійового та післядійового способів миследіяльності. Чотириsegmentність визначення змісту та обсягу категорійного поняття «методологія». Принципи, постулати та нормативи системомиследіяльнiсного підходу у філософській школі Г.П. Щедровицького. Функціональний часопростір методології. Практика організаційно-діяльнiсних ігор як прикладний напрям утвердження системи миследіяльнiсної методології. Світ методології у витлумаченні А.В. Фурмана як унікальна складова культури у чотирьох категорійних координатах визначення: «життя – культура», «філософія – соціальний досвід», «наука – мистецтво», «теорія – практика».

Ключові поняття: світ, методологія, свідомість, учення, діяльність, раціональні знання, мислення, методологування, миследіяльність, методологічне мислення, ковітальність, окультурення, спосіб життя, метод, циклічно-вчинковий підхід, методологічний монізм, логос, категорія, методологічне знання, системомиследіяльнiсна методологія, культура, вітакуль-

тура, мислесхема, методологія-як-учення, методологування-як-практика, функції методології, вітакультурна методологія.

[26-27; 29; 30; 32; 41; 45; 52; 58; 60; 75; 86].

ТЕМА 6. Методологування як сфера професійної миследіяльності, його форми, складники, засоби, принципи, підходи, поняттєво-категорійні ресурси і правила ефективного здійснення.

Сучасна професійна карта людства і динаміка її зміни. Сутність, ознаки та особливості методологічного мислення порівняно з іншими типами мислення. Суспільна значущість професії майбутнього – методолог. Сутнісне призначення методу як складника професійності. Ідея, схема та функціональне поле методу. Методологічний підхід або світогляд у філософії, науці, мистецтві та культурі, його потенціал та евристичність. Порівняльний аналіз філософського і наукового методів пізнання, ідея методологічних революцій та її оргдіяльнісне наповнення. Взаємопереходи у розвитку теорії і методу в контексті науки. Методологування як спосіб удіяльнення методологічного мислення. Схема-матриця модульно-розвивального оргпростору професійного методологування Анатолія В. Фурмана. Поняття про методологічний модуль, його структуру і можливості миследіяльнісного використання. Постання циклічно-вчинкового підходу як важливого інструменту методологування. Правила колективного думання, професійні ролі і принципи миследіяльності методолога. Професіоналізація як інтегральна умова взаємозалежного розвитку методології-як-учення і методологування-як-практики. Принципи організації професійного методологування як способу інтелектуального практикування. Орієнтація, організація, соціалізація і професіоналізація як базові умови взаємозалежного поліпроблемного розвитку методології-як-учення і методологування-як-практики.

Ключові поняття: професійна карта, професійне мислення, методологічне мислення, методолог, функції методу, професіонал, професійне методологування, принцип, підхід, спосіб, категорія вчинку, тенденція методологізації, філософський метод, методологічна революція, схематизація, типи схем, теорія, сфера діяльності, системомиследіяльнісна методологія, методологічний модуль, модульно-розвивальний оргпростір методологування, картографування, свідомість як екзистенційно-

буттєва даність, сферна матриця свідомості, образи мисленневої дійсності, циклічно-вчинковий підхід, парадигма, вчинок пізнання, творчий шлях ученого, гра як учинення, колективна миследіяльність, методологічна робота, професійні ролі методолога, методологічний рух, професіоналізація методологічної діяльності, методологічне знання, методологія-як-учення, методологування-як-практика, методологічна Касталія, вітакультурна методологія.

[5; 26; 55; 66; 69; 81-82; 85; 90; 93; 107; 109].

ТЕМА 7. Постання парадигмальних досліджень у сфері сучасної науки, їх сутнісні ознаки, принципи і закономірності у циклічно-вчинковій перспективі.

Поняття про парадигмальне дослідження та його сутнісні ознаки. Допарадигмальний етап розвитку соціогуманітарних наук у концепції Томаса Куна. Теоретична модель експериментальної (емпіричної) парадигми, її пояснювальні можливості та обмеження. Парадигма як методологічна концепція, гносеологічний (теоретичний) конструкт миследіяльності наукового товариства. Аналітико-синтетична характеристика теоретичних, онтологічних, епістемологічних та метатеоретичних засновків парадигмального дослідження. Пізнавальна, нормативна, методологічна і світоглядна функції парадигми як епістемної цілісності. Парадигмально-дослідницька карта, її структура, призначення та сутнісні ознаки. Полі- та мультипарадигмальність в сучасній соціогуманітарній науці, потенціал та обмеження інтегрально-еклектичного підходу. Парадигма як соціокультурна ланка (одиниця) колективної пізнавальної творчості. Повний парадигмальний цикл колективної наукової творчості, його періоди, етапи, змістовлення, засоби миследіяльності. Принципи циклічно-вчинкового підходу Анатолія В. Фурмана: учинковості, метасистемності, циклічності і синергійності. Мислесхема як канонічний інструмент результативного оприявлення перебігу методологічного мислення. Закономірності та нормативи циклічно-вчинкового підходу, його поняттєво-категорійні засоби і рефлексивні миследіяльнісні ресурси.

Ключові поняття: парадигмальне дослідження, генеза (еволюція) раціонального знання, парадигмальна дослідницька карта, метатеорія, мультипарадигмальність, онтологія, феноменологія, гносеологія, епістемологія, типологічний підхід, процедура типологізації, сцієнтизм,

раціогуманізм, постнекласична наука, циклічно-вчинковий підхід, мислесхема, метод категорійного обґрунтування, типи наукового мислення, вчинок парадигмальної творчості.

[1; 3; 7; 13; 19; 23; 43; 79; 83-84; 94; 99].

ТЕМА 8. Типи наукового мислення, напрями і типи парадигмально-дослідницьких методологій у сучасній соціогуманітаристиці.

Логіко-змістова характеристика чотирьох типів наукового мислення: античне, природниче, суспільне, гуманітарне. Критичний аналіз боротьби двох спрямувань чи лінії розвитку науки – сцієнтизму та гуманізму. Закономірність і важливість постановки метатеоретичних досліджень у царині науки. Метод діалектичного вчинкового мислення Володимира Рomenця та його евристичні можливості у розв'язанні складних наукових, суспільних і світоглядних проблем. Аналітичне розрізнення та змістове наповнення теоретичної, емпіричної, засадової (методологічної) і культурно-світоглядної складових або вимірів сучасної науки. Метод як система знань про конкретно-історичні способи пізнання та освоєння дійсності. Загальна класифікація методів наукового дослідження. Теоретичні та емпіричні, мисленеві та експериментальні, філософські і загальнонаукові, аналітичні та синтетичні, індуктивні та дедуктивні, однозначно детерміновані та імовірнісні методи дослідження. Рівні епістемологічного функціонування методології: класи філософських, загальнонаукових, конкретно-психологічних і конкретно-тематичних методологій. Феномени між-парадигмальної комунікації і наукових війн. Методологічний аналіз, рефлексія, розуміння і мислення як підсистеми професійного методологування. Чисте мислення та умови його оприявлення, тобто способи його графіко-символічної презентації «заднім числом». Критеріальне обґрунтування типології основних напрямів методології у філософії і науці (за способами пояснення і витлумачення). Природничо-науковий, аналітичний, соціальний та гуманітарний типи науково-дослідницьких методологій. Параметричне узмістовлення та багатовекторна характеристика основних напрямів наукової методології. Поняття про метаметодологію, про її обмеження, можливості і перспективи розвитку. Типи парадигмально-дослідницьких методологій у сучасній соціогуманітаристиці: емпірична (описова та експериментальна), діалогічна (пояснювальна і

розуміннєва), теоретична (концептуальна і парадигмальна) та метатеоретична (історико-культурологічна і метапарадигмальна). Вітакультурна парадигма як рефлексивний підсумок розвитку парадигмально-дослідницьких методологій.

Ключові поняття: типологізація як логіко-методологічна процедура, багаторівневість парадигмально-дослідницьких карт, типи наукового мислення, сцієнтизм, гуманізм, принципи загальності та неповторності, канонічний підхід у науці, метатеоретичний дискурс, метод учинкової діалектики, учинок методологування, теоретичний та емпіричний рівні дослідження, культурно-світоглядна значущість наукових знань, наукова методологія, клас філософських парадигм, парадигмальне позиціонування, парадигмальні комунікації, методологічний аналіз, методологічна рефлексія, методологічне розуміння, методологічне мислення, чисте мислення як ідеал, наукова типологія, напрями науково-дослідницьких методологій, метаметодологія, ідеальна модель, типологія парадигмально-дослідницьких методологій, вітакультурна метапарадигма, учинковий ресурс вітакультурної методології.

[5; 10; 12; 20; 25; 26; 47; 54; 76; 87; 95; 111].

Змістовий модуль 3

Епістемологічні стратегії пізнання-конструювання дійсності і методологічні оптики типів наукової раціональності.

Методологеми позитивізму і критицизму у філософії науки. Позитивізм і критицизм як епістемологічні стратегії наукового пізнання. Позитивізм як раціональний погляд на науку: пізнання об'єкта дослідження суб'єктом творчості дає змогу отримати об'єктивне наукове знання. Критицизм як опис соціальних упереджень у ситуації взаємодії об'єкта і суб'єкта пізнання, що уможливує отримання неточного наукового знання. Конструктивізм як методологема неklasичної наукової раціональності і водночас як соціальна конструйованість світу суб'єктом творчості, у результаті якої є можливість отримати необ'єктивне наукове знання. Методологічна оптика як метафоричний конструкт і категорійне поняття, мислесхеми її змістових інваріантів, головних спричинень та інструментально-категорійних модулів. Метаметодологічна оптика вивчення загальної теорії діяльності А.В. Фурмана. Методологізм як перспектива розвитку сучасних фі-

лософської та наукової епістемології. Мислєдїяльність, методологування, методологічне мислення як канали чи виміри творення знань про знання, тобто як удїяльнені способи отримання методологічного знання. Чотири виміри-складові системомислєдїяльнїсної методології: як велика інтелектуальна програма школи Г.П. Щєдровицького, як напрям у розвитку філософської і соціогуманітарної думки, як методологема творчого шляху науковця, мислителя та як імітаційно-ігровий спосіб життя інтелектуальних товариств. Методологічна робота і методологічне знання, їх генеза, ознаки, параметри, особливості. Методологічна оптика класичного і некласичного типів наукової раціональності, їх параметричні моделі, переваги та обмеження. Системодїяльнїсний підхід як вершина некласичного розуму. Матриця генези методологічної рефлексії як учинку творення методології за Анатолієм В. Фурманом. Методологічна оптика постнекласичної раціональності, її переваги і перспективи розвитку в контексті порівняльно-параметричного обґрунтування типів раціональності за віхами еволюційного ускладнення наукового знання. Основні аргументи-позиції постанови постнекласичної епістемології.

ТЕМА 9. Позитивізм і критицизм як епістемологічні стратегії пізнання та уявлення про методологічну оптику як про метафоричний конструкт і категорійне поняття.

Філософська концепція позитивізму Огюста Конта та її тотальне поширення у сфері науки. Позитивізм у метапарадигмі сучасного раціонального знання. Об'єктивність і предметність раціонального знання як його атрибутивні ознаки. Онтологізм та емпіризм як дві лінії розвитку наукового пізнання. Сутність методу герменевтичної рефлексії. Спільність і відмінність гносеологічного та епістемологічного підходів-поглядів на розвиток наукового знання. Історичні етапи розвитку позитивізму у сфері науки: класичний, неопозитивізм, логічний позитивізм, позитивістський рух та ін. Критичність розуму, мислення, оцінювання, рефлексії як інтелектуальне мистецтво розбирання, обговорення чого-небудь з метою отримання аргументованих висновків. Аспекти розвитку критицизму у філософії та науці: як методу встановлення можливостей людського пізнання; як філософсько-методологічної позиції; як методологічної стратегії у розв'язанні

проблеми розмежування компетенцій між наукою та метафізикою; як парадигмально багатовекторний методологічний підхід, що розглядає критицизм як свою основну світоглядну орієнтацію. Принципи та аргументації критичного раціоналізму (К. Поппер, І. Лакатос, Дж. Агассі та ін.). Мислєсхема сутнісного узмістовлення поняття «методологічна оптика». Головні спричинення методологічної оптики як окремої налаштованості дослідницької свідомості. Інструментально-категорійні модулі методологічної оптики, що зорганізовані за принципами циклічно-вчинкового підходу в єдиному вчинку методологування.

Ключові поняття: метафізичне настановлення, гносеологія, епістемологія, метапарадигма, позитивізм, об'єктивне наукове знання, критицизм, неточне наукове знання, соціальне упередження, неопозитивізм, постпозитивізм, категорія практики, теоретична свідомість, цілісна парадигмальна картина, критичність розуму, методологічна оптика, метафоричний конструкт, категорійне поняття, циклічно-вчинковий підхід А.В. Фурмана, вчинок методологування.

[4; 6; 9; 18; 21; 23; 34; 40; 53; 58; 105; 112].

ТЕМА 10. Конструктивізм як методологема некласичної наукової раціональності, методологізм як перспектива розвитку сучасної епістемології та поняття про метаметодологічну оптику вивчення теорії діяльності.

Конструктивізм як методологема творення необ'єктивного наукового знання. Теоретичний, соціальний, радикальний та особистісний конструктивізм як напрями розвитку некласичної наукової раціональності. Некласична епістемологія, її принципи, концепти та нормативи наукового пізнання. Знання як продукт соціального і культурного конструювання. Конструктивізм як метапарадигма соціогуманітарного пізнання і як оригінальна методологія дослідження культури і психокультури. Основні напрямки розвитку сучасного конструктивізму: теоретичний, радикальний, соціальний, особистісний. Поняття про конструктивістську метапарадигмальну карту. Знання як мисленне (ідеальне) конструювання об'єкта і як інтерпретація світу. Концепція особистісних конструктів Дж. Келлі, конструкт як мисленнева форма думання. Еволюція культурно-наукових традицій як історично змінних систем людського знання про природу сущого і способи поводження з ним: синкретична, геоцент-

рична, модерністська, постмодерністська і пост-постмодерністська. Методологізм як інтелектуальний продукт метатеоретизування у філософії науки і культури. Системомислєдїяльнїсна методологія Г.П. Щєдровицького та її еволюційне продовження в концепції професійного методологування і вітакультурній методології Анатолія В. Фурмана. Організаційно-дїяльнїсні ігри як інтегральна умова і метод розвитку колективної мислєдїяльнїснї та форма методологічного практикування. Організаційно-дїяльнїсна гра як уреальнення методологічного способу мислення, комунікації, рефлексії, методологування. Метопарадигмальна карта методологізму та її структура: організованості методологічного мислення, методологічної роботи, філософського та наукового методологування. Метометодологічна оптика вивчення загальної теорії дїяльнїснї А.В. Фурмана як інтегральний механізм підбору та укомплектування лїнзмодулїв взаємозалежних розуміння, мислення, дїяльнїснї, рефлексії. Матриця метометодологічного дослідження методологічних теорій і систем Анатолія В. Фурмана, що упрозорує в деталях їх онтологічні, категорійні, епістемологічні та засобово-інструментальні ресурси і є своєрідним путівником на багатопроблемних шляхах методологування.

Ключові поняття: некласична епістемологія, конструктивізм, соціальне і культурне конструювання, епістемологічна позиція, типологія напрямків конструктивізму, принцип «чотирьох К» Анатолія В. Фурмана, теоретичний конструкт, конструктивістська метопарадигмальна карта, необ'єктивне наукове знання, теоретичний, радикальний, соціальний та особистісний конструктивізм, знання як конструкти – теоретичний світ науки, конструктивний альтернативізм, культурно-наукова традиція, бінарна теорія психосоціального конструювання дїйснїснї, системомислєдїяльнїсна методологія, професійне методологування, вітакультурна методологія, методологічний підхід, комплексна проблемна ситуація, організаційно-дїяльнїсна гра, методологічний спосіб мислення, методологізм як спосіб творення знань про знання, методологічна робота, методологічне знання, метометодологічна оптика, загальна теорія дїяльнїснї, категорійна матриця, методологічна теорія.

[8; 13; 14; 22; 26; 48; 53-54; 56; 62; 71; 90].

ТЕМА 11. Методологічні оптики класичного і некласичного типів наукової раціональ-

ності, їх парадигмальні моделі, переваги й обмеження, системодїяльнїсний підхід як вершина некласичного розуму.

Критеріальне розрізнення типів наукової раціональнїснї та їх сутнісний змістовий аналіз. Мислєсхема головних критеріїв розмежування типів раціональнїснї, що організовані за логічною структурою вчинку. Авторська модель методологічної оптики класичного типу раціональнїснї в наборі восьми параметрів: суб'єкт пізнання, ізольований об'єкт як проста система, поле рефлексії, ідеал об'єктивного знання, єдино правильний метод, теорія як моноорганізованість раціонального знання, простір і час як відсторонені ідеалізації, світ. Авторська модель методологічної оптики некласичного типу раціональнїснї в сукупності десяти параметрів: дослідник як суб'єкт пізнання, складний об'єкт, взаємодія між ними, історичний характер розуму, дїяльнїсна природа пізнання, його ідеали і норми, ідеальні моделі реальності; об'єктивні та відносні метод, знання, теорії; світ, поле рефлексії. Переваги та обмеження зазначених типів раціональнїснї. Системний, дїяльнїсний і системодїяльнїсний підходи як провідні методологеми некласичного еталону наукового пізнання. Методологічна теорія дїяльнїснї як фундамент системодїяльнїсного підходу, який постає провісником нової філософської методології, котра орієнтує мислителя на перетворення, конструювання та розвиток засобів, методів і структури взаємопрониклих мислення та дїяльнїснї, їх саморефлексію у практиках методологування.

Ключові поняття: методологічна оптика, ідеали/типи наукової раціональнїснї, класична і некласична наука, мислєсхема, критерії розрізнення, структура вчинку, авторська модель, параметри раціональнїснї, системодїяльнїсний підхід, методологема, некласичний еталон пізнання, методологічна теорія дїяльнїснї, нова філософська методологія, саморефлексія мислення і дїяльнїснї, практики методологування.

[5; 7; 9; 16; 18; 29; 32; 46; 55; 71; 75; 79].

ТЕМА 12. Методологічна оптика постнекласичної наукової раціональнїснї, її переваги і перспективи розвитку в контексті порівняльно-параметричного обґрунтування типів раціональнїснї за віхами еволюційного ускладнення наукового знання.

Призначення, сутність та атрибутивні ознаки історичної, раціональної і методологічної реконструкції еволюційного шляху наукового знання. Авторська розробка уніфікованої

версії метаметодологічної оптики постнекласичного пізнання-конструювання нових дійсностей. Здобутки і переваги методологічної оптики постнекласичного ідеалу раціональності. Передумови виникнення постнекласичної епістемології у взаємодоповненні гносеологічних і суто знанневих (епістемологічних) аргументів. Авторська модель методологічної оптики постнекласичного типу раціональності. Зародження методології постнекласичної науки. Поняття про надрефлексивність та оглядове поле рефлексії. Логіка культурно-історичного ускладнення еволюції наукового знання у багатопараметричному порівнянні трьох змодельованих типів раціональності – від класичного до некласичного і далі до постнекласичного. Мислевчинкові ресурси професійного методологування як практики світу методології. Методологічна оптика мультидисциплінарного дослідження модульно-розвивальної взаємодії у сфері філософії, науки, освіти.

Ключові поняття: філософія науки, постнекласична наукова раціональність, еволюція раціогуманітарного знання, види реконструкції, метаметодологічна оптика, постнекласична епістемологія, авторська модель, методологія постнекласичної науки, надрефлексивність, поля рефлексії, багатопараметричність типів раціональності, примноження складності як еволюційний атрибут культури, професійне методологування, мультидисциплінарне дослідження, модульно-розвивальна взаємодія.

[10; 12; 24; 38; 45; 47; 49; 61; 62; 64; 71; 84].

Змістовий модуль 4

Школи в науці і в методології, умови їх виникнення та ефективного функціонування, типи і перспективи розвитку.

Наукова школа – обов'язковий, постійно діючий чинник прогресу науки у сфері суспільного виробництва і водночас усталена форма продуктивної організації групової дослідницької діяльності. Різні визначення наукової школи, унаявлені у філософії науки. Основні онтологічні виміри її повсякденного існування і найтиповіші феноменологічні прояви, а також засадничі умови виникнення (неформальний лідер-фундатор, колектив дослідників-однодумців, благодатний для творчості психо-соціальний клімат, самобуття оригінальна дослідницька програма). Методологічні школи Георгія Щедровицького та Анатолія В. Фурмана. Психологічні школи Григорія Костюка і Володимира Роменця. Логічні струк-

тури дослідницьких програм, запропоновані в методологічних концепціях Імре Лакатоша, Михайла Ярошевського та Анатолія В. Фурмана, їх відмінності та особливості. Нове категорійне ядро наукової школи як засаднича умова її успіху в єдності з фундаментальними теоретизуванням і метатеоретизуванням та у виході на самобутню поняттєво-категорійну модель світу в еволюції науки та методології. Виняткова значущість у останні наукової школи опонентського кола у взаємодоповненні двох сегментів – професійного і соціокультурного. Типологія наукових шкіл: науково-освітня, дослідницький колектив, новий напрям, парадигмально-дослідницького статусу, їх пріоритетні цілі, сутнісні ознаки та особливості функціонування у проєкції на еволюцію типів наукової раціональності. Примітна особливість зрілої наукової школи – наявність її категорійного профілю як центральної ланки оригінальної дослідницької програми. Методологічні контури школи четвертого – поліпарадигмального – покоління. Цілі і завдання, структурно-рольова організація і перспективи культурного утвердження різних типів шкіл. Теоретичний світ і категорійний лад сучасної науки, передусім соціально-гуманістичних наук. Методологічна школа як організованість модульно-розвивального простору колективних мислєдїяльності і мислєвчинення. Теорія і практика професійного методологування, циклічно-вчинковий підхід і методологічні семінари А.В. Фурмана.

ТЕМА 13. Засадничі умови виникнення наукових шкіл у різних галузях раціонального знання, вимоги до повноцінної дослідницької програми і до її категорійного ядра.

Наукова школа та умови її виникнення за конкретних соціокультурних умов. Школи філософування в добу античності (Сократ, Платон, Арістотель). Лабораторія як центр дослідницької роботи та осередок наукової школи. Науково-дослідні центри та інститути, а також кафедри як перспектива розвитку наукової школи. Онтологічні виміри наукової школи: неформальна творча група науковців, вища форма об'єднання (товариство інтелектуалів), структурний (мікросоціальна структура) осередок сучасної науки, неформальний науковий колектив. Нова науково-дослідницька програма та вимоги до її структури, предметного змісту і категорійного ладу.

Основні феноменологічні прояви (феномени) наукової школи та їх характеристика. Вимоги до особистості лідера чи керівника наукової школи. Принципи та канони міжособистісного поля безпосереднього спілкування в колективі однодумців (лідера, колег, учнів, наступників). Умови та особливості створення благодатного для колективної творчості соціально-психологічного клімату наукової школи. Порівняльний аналіз логічних структур науково-дослідницьких програм Імре Лакатоша, Михайла Ярошевського, Анатолія В. Фурмана. Категорійне ядро дослідницької програми. Системодіяльнісний підхід і категорійний профіль конкретної наукової школи. Методологічні школи Г.П. Щедровицького та А.В. Фурмана. Психологічні школи Г.С. Костюка і В.А. Роменця. Примітні тенденції розвитку шкіл: від авторських ідей і понять-абстракцій до оригінальних принципів, підходів і самобутнього категорійного ядра й далі до нової науково-дослідницької програми, що охоплює сегменти теоретизування і метатеоретизування, методологування і метаметодологування, мислекомунікування та експериментування.

Ключові поняття: наукова школа, науково-дослідницька програма, школа філософування або школа спільного думання, науково-дослідна лабораторія, науково-дослідний інститут, кафедра, неформальна творча група, товариство інтелектуалів, лідер, фундатор чи керівник наукової школи, благодатний соціально-психологічний клімат, категорійне ядро наукової програми, категорійний профіль конкретної наукової школи, його новизна як базовий показник її культурної вагомості, методологічна школа, її атрибутивні ознаки та особливості, досвід методологічних семінарів.

[21-22; 26; 33; 36; 51; 54; 65; 89; 92; 105; 107].

ТЕМА 14. Типи наукових шкіл та умови їх ефективного функціонування в рефлексивній проекції на еволюцію типів наукової раціональності.

Достатні умови ефективного функціонування наукової школи, а саме ефективна діяльність науково-дослідного інституту (центру, відділу, лабораторії), наявність освітнього чи навчально-виховного закладу (факультету, випускової кафедри тощо), систематичне проведення методологічних семінарів і сесій, і головне – підготовка і вихід у світ періодичного видання (наукового журналу чи вісника)

як своєрідної візитівки життєдіяльності наукової школи. Оргдіяльнісна гра як форма і спосіб вишколу методологічного мислення. Структурно-рольова організація наукової школи: лідер, перше коло – наступники, друге коло – учні, третє коло – прибічники, опонентське коло, у тому числі й усе суспільство. Головні завдання наукової школи: розробка власної дослідницької програми, низки теорій і концепцій; навчання молодих науковців творчості, нормам і канонам науково-дослідної діяльності; створення благодатного інноваційного психологічного клімату для творчої самореалізації кожного науковця в команді; вписання новоздобутих знань в освіту і культуру нації, людства. Причини їх розквіту і, навпаки, занепаду. Основні типи наукових шкіл (протошкола, науково-освітня, школа як дослідницький колектив, як новий напрям у розвитку певної галузі знань, школа парадигмального типу) та їх характеристика за цілями, методами, результатами. Методологічний профіль наукової школи четвертого покоління. Цілі і завдання, принципи і методи, засоби та інструменти, структурно-рольова організація і перспективного культурного утвердження різних типів шкіл. Наука як сфера культуротворення.

Ключові поняття: методологічні семінари і сесії, періодичне наукове видання, імітаційно-ігрові форми мислекомунікації, організаційно-діяльнісна гра, лідер наукової школи, наступники, учні, прибічники школи, глобальне опонентське коло, норми і канони науково-дослідної діяльності, занепад наукової школи, типи наукових шкіл, протошкола, школа як дослідницький колектив, наукове співтовариство, категорійний зсув у розвитку науки, норми і канони дослідницької діяльності, інноваційно-психологічний клімат, творча самореалізація особистості, психокультура нації, культуротворення.

[11; 13; 35; 43-44; 53; 63; 71-72; 74; 88; 93].

ТЕМА 15. Теоретичний світ і категорійний лад сучасної науки, методологічна школа як організованість модульно-розвивального простору колективних мислєдіяльності і мислєвчинення.

Взаємозалежність категорійного ладу науки і категорійного профілю конкретної наукової школи. Теоретичний світ науки і категорійна форма організації наукового знання. Методологічна школа та її відмінності від наукової школи. Постання категорійного рівня розвитку

дослідницької думки у логіко-змістовому форматі наукової діяльності. Логіко-параметрична структура поняття як форми мислення та знаннєвої одиниці: обсяг, зміст, значення і смисл поняття. Слово, ім'я, термін, поняття як основні етапи мікрокатегорійної генези. Формула категорії, за Анатолієм В. Фурманом, та її розшифрування. Мікрокатегоріогенез і макрокатегоріогенез в сучасній категорійній моделі світу. Чотири фокуси категорії (знання, об'єкт пізнання і рефлексії, операції-дії з об'єктом, поняття як ідеальні організованості). Взаємозалежність основних складових категорійного ладу і глобального категорійного світу сучасної науки. Категоріогенез – від розвитку понять до категорійної моделі світу. Ступені розвитку понять в онтогенезі та закон еквівалентності понять за Левом Виготським. Категоризація як логіко-методологічна процедура та її детальна характеристика. Методологічна рефлексія категорії як локалізованого світогляду. Методологічна школа як штучна

організованість умов та обставин цілеспрямованого розвитку мислєдїяльності і мислєвчинення. Схема-матриця конструювання модульно-розвивального оргпростору професійного методологування А.В. Фумана, її евристичний пояснювальний потенціал і прикладні можливості.

Ключові поняття: категорійне поняття, світоглядна універсалія, категоріогенез, категорійна модель світу, категорійний лад науки, теоретичний світ науки, категорійний профіль наукової школи, категорія як найзагальніше поняття, мікрокатегоріогенез, макрокатегоріогенез, структура поняття, формула категорії, фокуси категорії, онтогенез, внутрішнє мовлення, псевдопоняття, потенційне поняття, поняттєва еквівалентність, словесне значення, осмислене слово, категоризація, метатеорія свідомості, методологічна школа, мислєдїяльність, мислєвчинення, схема-матриця, модульно-розвивальний оргпростір, професійне методологування.

[5; 41; 53; 55; 68; 71; 75; 81-82; 85; 90; 103].

4. Структура залікового кредиту з дисципліни “Методологія та організація наукових досліджень” (денна/заочна форма навчання)

Змістові модулі і теми	Кількість годин		
	Аудиторні години		Самостійна робота
	Лекції	Методологічні семінари	
Змістовий модуль 1			
Генеза науки як глобальна дослідницька програма: основи філософської методології			
ТЕМА 1. Наука як складна саморозвивальна система і сфера суспільного виробництва	2/1	-	5/6
ТЕМА 2. Нормативи наукового мислення, логіка та еволюція раціонального знання в теорії критичного реалізму Карла Поппера	2/0	2/0	5/7
ТЕМА 3. Закономірності функціонування і розвитку науки в методологічній концепції еволюції парадигм Томаса Куна	2/1	-	5/7
ТЕМА 4. Модель циклічної вчинкової динаміки розвитку процесу пізнання і методологія наукових дослідницьких програм Імре Лакатоша	2/1	2/1	5/7
Змістовий модуль 2			
Світ методології як система раціогуманітарних знань і сфера методологування як практика мислєдїяльності та мислєвчинення			
ТЕМА 5. Світ методології як система раціогуманітарних знань про мислення, діяльність, мислєдїяльність і професійне методологування	2/1	-	5/6

ТЕМА 6. Методологування як сфера професійної мислєдїяльностї, його форми, складники, засоби, принципи, пїдходи, поняттєво-катєгорїйнї ресурси і правила ефективного здїйснення	2/1	2/1	5/7
ТЕМА 7. Постаннн парадигмальних дослїджень у сферї сучасної науки, їх сутнїснї ознаки, принципи і закономірностї у циклїчно-вчинковї перспективї	2/1	-	5/7
ТЕМА 8. Типи наукового мислення, напрями і типи парадигмально-дослїдницьких методологїй у сучаснїй соціогуманїтаристїцї	2/0	2/1	5/7
Змїстовий модуль 3 Епістємологїчнї стратегїї пїзнання-конструювання дїйсностї і методологїчнї оптики типів наукової раціональностї			
ТЕМА 9. Позитивїзм і критицизм як епістємологїчнї стратегїї пїзнання та уявлення про методологїчну оптику як про метафоричний конструкт і катєгорїйне поняттє	2/1	-	5/6
ТЕМА 10. Конструктивїзм як методологема некласичної наукової раціональностї, методологїзм як перспектива розвитку сучасної епістємологїї та поняттє про метаметодологїчну оптику вивчення теорїї дїяльностї	2/1	2/1	5/7
ТЕМА 11. Методологїчнї оптики класичного і некласичного типів наукової раціональностї, парадигмальнї моделї, переваги й обмеження, системодїяльнїсний пїдхїд як вершина некласичного розуму	2/1	-	5/7
ТЕМА 12. Методологїчна оптика постнекласичної наукової раціональностї, її переваги і перспективи розвитку в контекстї порївняльно-параметричного обґрунтування типів раціональностї за вїхами еволюцїйного ускладнення наукового знання	2/1	2/1	5/7
Змїстовий модуль 4 Школи в науцї і в методологїї, умови їх виникнення та ефективного функцїонування, типи і перспективи розвитку			
ТЕМА 13. Засадничї умови виникнення наукових шкіл у рїзних галузях раціонального знання, вимоги до повноцїнної дослїдницької програми і до її катєгорїйного ядра	2/0	2/1	5/7
ТЕМА 14. Типи наукових шкіл та умови їх ефективного функцїонування в рефлексивнїй проєкцїї на еволюцїю типів наукової раціональностї	2/1	-	5/7
ТЕМА 15. Теоретичний свїт і катєгорїйний лад сучасної науки, методологїчна школа як організованїсть модульно-розвивального простору колективних мислєдїяльностї і мислевчинення	2/1	1/0	5/7
Разом	30/12	15/6	75/102

4. Тематика методологічних семінарів-практикумів

Методологічний семінар № 1

Тема. Поняття про науку та атрибутивні ознаки наукового підходу й у їх контексті про метод, методологію та нормативи наукового мислення.

Самостійна робота здобувача на етапі підготовки до методологічного семінару:

критично і водночас конструктивно опрацювати логіку та зміст таких наукових творів:

1. *Стьопін В.С.* Наука [57].

2. *Бичко І.В.* Філософія як світоглядне знання, наука – як раціональне [52, с. 98-101].

3. *Фурман А.В.* Генеза науки як глобальна дослідницька програма [63].

4. *Лапонов М., Комісаров В.* Філософія як наука. Основи філософської методології [52, с. 200-222].

5. *Мамардашвілі М.* Проблеми свідомості і філософське покликання [52, с. 184-191].

Питання для обговорення:

1. Мета і завдання науки як історично змінної форми організації знань, мислення, діяльності.

2. Об'єктивний і предметний способи розгляду наукою світу, принципи, умови та особливості наукового пізнання.

3. Обов'язкові складові та сутнісні ознаки наукового підходу.

4. Поняття про наукове (раціональне) знання і про стадії його історичного розвитку.

5. Зasadничі методологічні форми або організованості раціонального знання.

6. Форми внутрішньої організації науково-дослідної діяльності і методологія як система знань про методи.

7. Чотири наукових революції в еволюції раціонального знання.

8. Причини виникнення, норми і правила наукового експерименту.

9. Сутність концепції особистісного (невного) знання Майкла Поланьї.

10. Методологічні засади теорії критичного реалізму Карла Поппера.

11. Теоретичні концепції К. Поппера про три світи і про злиденність історизму.

12. Логіка та еволюція наукового знання за методологією К. Поппера.

[6; 13; 37; 52; 57; 59; 77; 99].

Методологічний семінар № 2

Тема. Методологія як учення про науковий метод пізнання і засоби перетворення дійсності, як система раціогуманітарного знання, як ресурс парадигмальних досліджень і дослідницьких програмних розробок.

Самостійна робота здобувача на етапі підготовки до методологічного семінару:

критично і водночас конструктивно опрацювати логіку та зміст таких наукових творів:

1. *Декарт Р.* Міркування про метод [52, с. 86-94].

2. *Бичко І.В.* «Софійний» та «епістемний» способи філософування [52, с. 223-224].

3. *Фурман А.В.* Світ методології [52, с. 5-15; 86].

4. *Гроф С.* Структура наукових революцій за Томасом Куном [53, с. 107-114; 7].

5. *Лакатош І.* Методологія наукових дослідницьких програм: сутність і структура [53, с. 209-222; 22].

Питання для обговорення:

1. Методологія як учення про принципи, способи і засоби конструювання, організації, узмістовлення та здійснення теоретичної і практичної діяльності.

2. Рівні організації методологічного знання і світу методології в цілому.

3. Завдання та упредметнення філософської, загальнонаукової, спеціальних і спеціалізованих методологій.

4. Головні правила методу у філософуванні Рене Декарта (Картезія): канонічна четвірність як підґрунтя нормативної методології.

5. Чотири максими моралі дослідника, що впливають із методу Рене Декарта.

6. Розведення обсягу, змісту і значення категорійних понять «методологія», «методологема», «методологування», «методологічна робота», «методика».

7. Багатоваріантність визначення методу, мислесема його циклічно-вчинкового узмістовлення.

8. Сегменти-складники раціоналізованих і формоорганізованих узмістовлень «методології» як категорійного поняття і як світоглядної універсалиї.

9. Світ методології як унікальна складова

культури у чотирьох категорійних координатах: «життя – культура», «філософія – соціальний досвід», «наука – мистецтво», «теорія – практика».

10. Функції методології, визначені за принципом кватерності.

11. Методологічна концепція парадигми Томаса Куна, її структура і рамкові умови, переваги та обмеження.

12. Методологія наукових дослідницьких програм Імре Лакатоша як рушій пізнавальної творчості та можливість раціональної реконструкції історії науки.

[10; 11; 26; 43; 48; 53; 63; 83].

Методологічний семінар № 3

Тема. Організація, соціалізація і професіоналізація як базові умови взаємозалежного розвитку методології-як-учення і методологування-як-практики.

Самостійна робота здобувача на етапі підготовки до методологічного семінару:

критично і водночас конструктивно опрацювати логіку та зміст таких наукових творів:

1. Вітакультурна методологія [5].

2. Методологія і психологія гуманітарного пізнання [26].

3. *Фурман А.В.* Ідея і зміст професійного методологування [66].

4. *Кримський С.Б.* Пізнання як трансценденція софії і спокуса практикою [52, с. 228-232].

5. *Фурман А.В.* Методологія – професія майбутнього [69].

Питання для обговорення:

1. Методологія як цілісний живий організм мислєдїяльностї або як сфера компетентного мислєвчинення.

2. Здобутки і проблемні зони системомислєдїяльностїного пїдходу Г.П. Щєдровицького у форматї сучасної філософської методологїї.

3. Методологїчне мислєння як універсальна форма думання, його сутнїсть, ознаки та особливостї.

4. Зовнїшня і внутрїшня структури дослідницької діяльностї; метод діяння як важливий складник професїйностї науковця.

5. Принцип, пїдхїд, метод і спосїб як базовї форми професїйного методологування.

6. Принципи кватерностї і квїнтентностї як інструмент типологїзацїї, методологїчної рефлексїї, професїйного методологування.

7. Методологування як спосїб удїяльнення методологїчного мислєння.

8. Постанннн циклїчно-вчинкового пїдходу А.В. Фурмана як важливого інструменту методологування.

9. Правила колективного думання, професїйнї ролї і принципи мислєдїяльностї методолога.

10. Орієнтацїя, органїзацїя, соціалїзацїя і професїоналїзацїя як базовї умови взаємопрониклого розвитку методологїї і методологування.

[27; 41; 45; 55; 66; 69; 81; 85].

Методологічний семінар № 4

Тема. Методологія парадигмальних досліджень у науці, методології, соціогуманітаристичі.

Самостійна робота здобувача на етапі підготовки до методологічного семінару:

критично і водночас конструктивно опрацювати логіку та зміст таких наукових творів:

1. *Фурман А.В.* Методологічна концепція парадигми Томаса Куна як рамкова умова колективної пізнавальної творчості [53, с. 115-120].

2. *Фурман А.В.* Парадигма як предмет критичної методологічної рефлексії [53, с. 121-132].

3. *Копилов Г.* Про природу методологічних революцій [55, с. 20-30; 17].

4. *Фурман А.В.* Постанннн парадигмальних досліджень та їх сутнїснї ознаки [53, с. 133-138; 83].

5. *Фурман А.В.* Методологїчне обгрунтування багаторівневостї парадигмальних досліджень у соціальной психологїї [79].

Питання для обговорення:

1. Методологїчна концепцїя парадигми Томаса Куна – це тїльки рамкова умова колективної пізнавальної творчостї, критика її базових тематизмів і пояснювальних можливостей.

2. Поняття про парадигмально-дослїдницьку карту, її структуру, призначення та сутнїснї ознаки.

3. Тенденцїя полїпарадигмальностї і повний парадигмальний цикл колективної наукової творчостї.

4. Принципи, закономірностї, поняттєво-категорїйнї засоби і нормативи циклїчно-вчинкового пїдходу А.В. Фурмана.

5. Мислєсхема та її ускладненї інварїантнї конструкцїї як канонїчний інструмент результативного оприявнення методологїчного мислєння.

6. Методологїчнї важелї та критерїї розмежування парадигм і псевдопарадигм, принципи, умови та можливостї створення метапарадигм у перспективї розвитку сфери науки загалом і філософїї науки зокрема.

7. Типи наукового мислення і метод діалектичного вчинкового мислення Володимира Роменця.

8. Загальна класифікація методів наукового дослідження та формат коректного застосування кожного з них у процесах пізнання, конструювання, практикування.

9. Четвірна типологія науково-дослідницьких методологій і тенденція до створення метаметодологічних стратегій пізнання.

10. Рівні епістемологічного розвиткового функціонування методології: від філософської і до ситуаційної й у зворотному напрямку.

11. Концепт чистого мислення як осереддя дослідницької свідомості та єдиний спосіб його опосередкованого воб'єктування.

12. Типи парадигмально-дослідницьких методологій у сучасній гуманітаристиці, їх можливості, обмеження та умови ефективного застосування.

[12; 19; 25; 26; 54; 76; 83; 84].

Методологічний семінар № 5

Тема. Епістемологічні стратегії пізнання і поняття про методологічну і метаметодологічну оптику як інструмент мислевчинення.

Самостійна робота здобувача на етапі підготовки до методологічного семінару:

критично і водночас конструктивно опрацювати логіку та зміст таких наукових творів:

1. *Фурман А.В.* Позитивізм і критицизм як епістемологічні стратегії пізнання [53, с. 27-35].

2. *Фурман А.В.* Конструктивізм як методологія неklasичної наукової раціональності [53, с. 36-44].

3. *Фурман А.В.* Методологізм як перспектива розвитку сучасної епістемології [53, с. 45-49].

4. *Щедровицький Г.П.* Засадничі уявлення та категорійні засоби теорії діяльності [96].

5. *Фурман А.В.* Архітектоніка теорії діяльності: рефлексивно-вчинковий сценарій метаметодологування [62].

Питання для обговорення:

1. Історичні етапи розвитку позитивізму у сфері науки: від філософської концепції Огюста Конта до універсальної наукової парадигми.

2. Принципи, атрибути та аргументації критичного раціоналізму в їх культурно-історичній розгорті.

3. Обсяг, зміст і значення поняття «методологічна оптика»: від метафоричного конструктору до категорійного поняття.

4. Мислесхема головних спричинень методологічної оптики як окремої рефлексивної

налаштованості дослідницької свідомості.

5. Інструментально-категорійні модулі методологічної оптики і вчинок методологування.

6. Конструктивізм як напрям розвитку неklasичної раціональності і як методологія творення необ'єктивного наукового знання.

7. Основні напрямки розвитку сучасного конструктивізму і поняття про конструктивістську метапарадигмальну карту.

8. Знання як ідеальне конструювання об'єкта і як інтерпретація світу та конструктивна форма думання.

9. Методологізм як інтегральний продукт метатеоретизування та оргдіяльнісного ігрового практикування у сферах філософії, науки, освіти, культури.

10. Метапарадигмальна карта методологізму та її структура і призначення.

11. Метаметодологічна оптика вивчення загальної теорії діяльності: рефлексивно-вчинковий сценарій її застосування.

12. Матриця метаметодологічного дослідження методологічних теорій і систем А.В. Фурмана як інтегральний ресурс і путівник на багатопроblemних шляхах професійного методологування.

[9; 13; 21; 26; 33; 53; 71; 76].

Методологічний семінар № 6

Тема. Методологічні оптики класичного, неklasичного і постнеklasичного ідеалів /типів наукової раціональності, їх структурно-парадигмальні моделі, пояснювально-рефлексивні можливості та обмеження.

Самостійна робота здобувача на етапі підготовки до методологічного семінару:

критично і водночас конструктивно опрацювати логіку та зміст таких наукових творів:

1. *Лакатош І.* Історія науки та її раціональні реконструкції [21].

2. *Стьопін В.* Наукова раціональність у техногенній культурі: типи та історична еволюція [53, с. 5-10].

3. *Гусельцева М.С.* Методологічна оптика як інструмент пізнання [9].

4. *Фурман А.В.* Методологічна оптика циклічно-вчинкової організації теорії як системи раціонального знання [70].

5. *Фурман А.В.* Методологічна оптика як інструмент мислевчинення [71].

Питання для обговорення:

1. Критерії розрізнення типів наукової реалності та їх структурно-вчинкова організація.

2. Порівняння схеми методологічної оптики класичного ідеалу раціональності М.С. Гу-

сельцевої і моделі названої оптики класичного типу раціональності А.В. Фурмана.

3. Параметричний рефлексивний аналіз класичного типу наукової раціональності та відповідна йому культура мислення.

4. Порівняння схеми методологічної оптики неklasичного ідеалу раціональності М.С. Гусельцевої і моделі названої оптики неklasичного типу раціональності А.В. Фурмана.

5. Системний, діяльнісний і системодіяльнісний підходи як провідні методологами неklasичного еталону філософського і наукового пізнання.

6. Методологічна теорія діяльності як фундамент системодіяльнісного підходу: від саморефлексії взаємопрониклих мислення і діяльності до нової філософської методології.

7. Атрибутивні ознаки та особливості історичного постання постнеklasичної культури мислення і категорійне ускладнення онтологічної моделі світу і людини.

8. Історична, раціональна, теоретична і методологічна реконструкції еволюції наукового знання, їх основоположення та процедурне наповнення.

9. Порівняння схеми методологічної оптики постнеklasичного ідеалу раціональності М.С. Гусельцевої і моделі названої оптики постнеklasичного типу раціональності А.В. Фурмана.

10. Переваги методологічної оптики постнеklasичного ідеалу раціональності та сукупність сутнісних ознак постнеklasичної культури мислення.

11. Постнеklasична епістемологія: нагальність постання, аргументи підтвердження, перспективи розвитку.

12. Поняття про надрефлексивність, поля рефлексії, оглядове або підсумкове поле рефлексії в контексті постнеklasичного методологування.

[5; 45; 46; 53; 62; 71; 75; 84].

Методологічний семінар № 7

Тема. Наступність методологічних шкіл як еволюція знань про знання: від системомиследіяльнісної методології до вітакультурної методології і до професійного методологування.

Самостійна робота здобувача на етапі підготовки до методологічного семінару:

критично і водночас конструктивно опрацювати логіку та зміст таких наукових творів:

1. Фурман А.В. Засадничі умови виникнення наукових шкіл [53, с. 72-79; 65].

2. Фурман А.В. Типи наукових шкіл та

умови їх ефективного функціонування [53, с. 80-93; 88].

3. Щедровицький Г. П. Схема миследіяльності – системно-структурна будова, значення і зміст [55, с. 31-40; 103].

4. Фурман А.В. Модульно-розвивальна організація миследіяльності – схема професійного методологування [55, с. 155-182; 81].

5. Фурман А.В. Модульно-розвивальний оргпростір методологування: аргументи розширення [55, с. 295-306; 82].

6. Фурман А.В. Категорійний профіль наукової школи [53, с. 94-106; 68].

Питання для обговорення:

1. Наукова школа як культурно-історичне інтелектуальне явище, її онтологічні виміри, феноменами, оргдіяльнісними і психосоціальними наповненнями.

2. Науково-дослідницька програма, її інваріанти, структура, предметний зміст, категорійний лад.

3. Порівняльний аналіз наукових і методологічних шкіл, атрибути схожості та відмінності між ними.

4. Необхідні та достатні умови ефективного функціонування як наукових шкіл, так і методологічних.

5. Типи наукових шкіл, їх опонентське коло, методологічний профіль школи четвертого покоління.

6. Системно-структурна будова, значення і зміст схеми миследіяльності за Георгієм Щедровицьким.

7. Організаційно-діялісна гра як метод і спосіб вирощування нових форм співорганізації колективної миследіяльності.

8. Модель багаторівневого методологування як метасистема професійної діяльності у сфері науки Анатолія В. Фурмана.

9. Взаємодоповнення поясів миследіяльності і професійного методологування у системі вітакультурно зорієнтованої методологічної діяльності.

10. Схема-матриця модульно-розвивального оргпростору професійного методологування Анатолія В. Фурмана.

11. Структура вчинку за теорією В.А. Роменця і пояси мислевчинення за концепцією А.В. Фурмана.

12. Категоріогенез, категорійний лад сучасної науки і психології зокрема.

13. Ідея, можливість і досвід проведення організаційно-вчинкових ігор у вищій школі як канонічний спосіб уреальнення професійного методологування.

[5; 26; 55; 62; 66; 68; 71; 75; 85; 88; 91; 93].

6. Самостійна робота здобувачів вищої освіти

№ п/п	Тематика	К-сть годин	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
1	ТЕМА 1. Наука як складна саморозвивальна система і сфера суспільного виробництва	5	6
2	ТЕМА 2. Нормативи наукового мислення, логіка та еволюція раціонального знання в теорії критичного реалізму Карла Поппера	5	7
3	ТЕМА 3. Закономірності функціонування і розвитку науки в методологічній концепції еволюції парадигм Томаса Куна	5	7
4	ТЕМА 4. Модель циклічної вчинкової динаміки розвитку процесу пізнання і методологія наукових дослідницьких програм Імре Лакатоша	5	7
5	ТЕМА 5. Світ методології як система раціогуманітарних знань про мислення, діяльність, мислєдіяльність і професійне методологування	5	6
6	ТЕМА 6. Методологування як сфера професійної мислєдіяльності, його форми, складники, засоби, принципи, підходи, поняттєво-категорійні ресурси і правила ефективного здійснення	5	7
7	ТЕМА 7. Постання парадигмальних досліджень у сфері сучасної науки, їх сутнісні ознаки, принципи і закономірності у циклічно-вчинковій перспективі	5	7
8	ТЕМА 8. Типи наукового мислення, напрями і типи парадигмально-дослідницьких методологій у сучасній соціогуманітаристиці	5	7
9	ТЕМА 9. Позитивізм і критицизм як епістеміологічні стратегії пізнання та уявлення про методологічну оптику як про метафоричний конструктор і категорійне поняття	5	7
10	ТЕМА 10. Конструктивізм як методологема неklasичної наукової раціональності, методологізм як перспектива розвитку сучасної епістемології та поняття про метаметодологічну оптику вивчення теорії діяльності	5	7
11	ТЕМА 11. Методологічна оптика класичного і неklasичного типів наукової раціональності, переваги й обмеження, системодіяльнісний підхід як вершина неklasичного розуму	5	7
12	ТЕМА 12. Методологічна оптика постнеklasичної наукової раціональності, її переваги і перспективи розвитку в контексті порівняльно-параметричного обґрунтування типів раціональності за віхами еволюційного ускладнення наукового знання	5	7
13	ТЕМА 13. Засадничі умови виникнення наукових шкіл у різних галузях раціонального знання, вимоги до повноцінної дослідницької програми і до її категорійного ядра	5	7
14	ТЕМА 14. Типи наукових шкіл та умови їх ефективного функціонування в рефлексивній проєкції на еволюцію типів наукової раціональності	5	7
15	ТЕМА 15. Теоретичний світ і категорійний лад сучасної науки, методологічна школа як організованість модульно-розвивального простору колективних мислєдіяльності і мислєвчинення	5	7
Разом		75	102

7. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

У процесі вивчення дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень» використовуються такі засоби оцінювання і методи демонстрування результатів навчання:

- поточне опитування;
- командні дослідницькі проекти;
- залікове модульне тестування та опитування;
- аналітичні звіти, реферати, методологічні розвідки;
- кватерні мислесхеми, методологічні моделі;
- проблемні практичні завдання і вправи;
- групова рефлексивна комунікація;
- колективна миследіяльність за сценарієм;
- моделювання дослідницьких стратегій;
- критичний аналіз і конструктивний синтез різнопредметних знань;
- тести на понятійні визначення;
- ситуаційний аналіз дослідницьких дій;
- критична рефлексія концепції парадигми;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- доповіді і виступи на наукових заходах;
- кількісна та якісна обробка результатів емпіричних досліджень;
- поняттєво-категорійні таблиці;
- методологічні засади тематичного дослідження;
- план конкретної дисертаційної роботи;
- невербальні продукти чистого мислення;

- імітаційно-ігрові сценки;
- тези наукових доповідей;
- залік;
- інші види індивідуальних та групових завдань: групова інтелектуальна робота, спрямована на створення мислесхем; критичні самозвіти опрацьованих наукових текстів; проблемні запитання ситуаційного характеру, критична оцінка наявних дослідницьких програм у певній галузі знань; побудова методологічних схем і поняттєво-категорійних таблиць; обґрунтування епістемологічних параметрів конкретної дисертаційної роботи; підготовка плану дисертації з окремої спеціальності; інтелектуальні тести на реконструювання мислесхем і таблиць; творче завдання на оптимальний аргументований відбір методів і засобів власного дослідження; система проблемних кейсових завдань і вправ; творче завдання на вміння оперувати теоретичними конструктами в обраній галузі знань; створення мислесхем та інтелектуальних карт як інструментів власної миследіяльності; аналітичний звіт про сучасні наукові школи у царині обраної галузі знань; система проблемних завдань та оглядова дискусія на предмет зрілості наукової школи; рефлексивне завдання на конструювання оптимального набору понять і категорій власного дослідження.

8. Критерії, форми поточного та підсумкового контролю

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни “Методологія та організація нау-

кових досліджень” визначається за шкалою оцінювання:

За шкалою університету	За національною шкалою	За шкалою ECTS
90–100	відмінно	A (відмінно)
85–89	добре	B (дуже добре)
75–84		C (добре)
65–74	задовільно	D (задовільно)
60–64		E (достатньо)
35–59	незадовільно	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)
1–34		F (незадовільно з обов’язковим повторним курсом)

**8. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення,
використання яких передбачає навчальна дисципліна**

№ п/п	Найменування	Номер теми
1	Силабус дисципліни	1-15
2	Робоча навчальна програма	1-15
3	Модульно-розвивальний підручник	1-15
4	Опорний конспект лекцій	1-15
5	Система сучасних методологій: хрестоматія у 4-х томах / упоряд., відпов.ред., перекл. А.В. Фурман. Тернопіль: ТНЕУ, 2015. Т. 1. 314 с. Т. 2. 344 с. Т. 3. 400 с.; 2021. Т. 4. 400 с.; 2023. Т. 5. (додатковий). 400 с.	1-15
6	Фурман А.В. Ідея і зміст професійного методологування: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 378 с.	5-12, 13, 15
7	Вітакультурна методологія: антологія. До 25-річчя наукової школи професора А.В. Фурмана: колективна монографія. Тернопіль: ТНЕУ. 2019. 980 с.	3, 5-6, 9-15
8	Методологія і психологія гуманітарного пізнання: колективна монографія. До 25-річчя наукової школи професора А.В. Фурмана. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 998 с.	7-8, 10-15
9	Фурман А.В. Модульно-розвивальний оргпростір методологування: аргументи розширення. <i>Психологія і суспільство</i> . 2017. №1. С. 34-49.	6, 10-15
10	Щедровицький Г.П. Зasadничі уявлення та категорійні засоби теорії діяльності. <i>Психологія і суспільство</i> . 2022. №1. С. 95-126.	10-12
11	Фурман А.В. Архітектоніка теорії діяльності: рефлексивно-вчинковий сценарій метаметодологування. <i>Психологія і суспільство</i> . 2022. №1. С. 7-94.	9-13, 15
12	Фурман А.В. Методологічна оптика як інструмент мислевчинення. <i>Психологія і суспільство</i> . 2022. №2. С. 6-48.	4, 9-12
13	Щедровицький Г.П. Психологія і методологія: перспективи співорганізації. <i>Психологія і суспільство</i> . 2021. №2. С. 122-142.	13-15
14	Фурман А.В., Шандрук С.К. Організаційно-діяльнісні ігри у вищій школі: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 272 с.	14-15
15	Залікові запитання з дисципліни	15

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Академік В.А. Роменець: творчість і праці: зб. ст. / упоряд. П.А. М'ясоїд; відп. ред. Л.О. Шатирко. Київ: Либідь. 2016. 272 с.
2. Балл Г.О. Раціогуманістична орієнтація в методології людинознавства. Київ: Вид. ПП «СКД», 2017. 204 с.
3. Бахтін М. До філософії вчинку. *Психологія і суспільство*. 2019. №1. С. 5-34.
4. Бердяєв М. Проблеми етичного пізнання. *Психологія і суспільство*. 2016. №4. С. 17-29.
5. Вітакультурна методологія: антологія. До 25-річчя наукової школи професора А.В. Фурмана: колективна монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 980 с.
6. Виготський Л.С. Історичне значення психологічної кризи. *Психологія і суспільство*. 2023. №1. С. 102-190.
7. Гроф С. Структура наукових революцій. *Психологія і суспільство*. 2010. № 2. С. 105-112.
8. Гусельцева М. Мережевий плюралізм у психології: перспективи поліметодології і трансдисциплінарності. *Психологія і суспільство*. 2020. №2. С. 43-60.
9. Гусельцева М. С. Методологічна оптика як інструмент пізнання. *Психологія і суспільство*. 2017. №4. С. 39-55.
10. Гусельцева М. Методології оновлення психологічної науки. *Психологія і суспільство*. 2018. № 1-2. С. 27-37.
11. Гуманістична психологія: Антологія: навч. пос. у 3-х т. / упорядн. і наук. ред. Роман Трач (США) і Георгій Балл (Україна). Київ: Унів. вид-во Пульсари, 2001. Том 1: Гуманістичні підходи у західній психології ХХ ст. 252 с.
12. Гуманістична психологія: Антологія: навч. пос. у 3-х т. / упорядн. і наук. ред. Роман Трач (США) і Георгій Балл (Україна). Київ: Унів. вид-во Пульсари, 2001. Том 2: Психологія і духовність: (світоглядні аспекти гуманістично зорієнтованих напрямів у сучасній західній психології). 2005. 279 с.
13. Загальна соціологія: хрестоматія / концепція, упоряд., перекл. А.В. Фурман, В.С. Біскуп, О.С. Морщакова. Київ: Вид. Ліра-К, 2020. 354 с.
14. Історія філософії: словник / за заг. ред. д.ф.н., проф. В.І. Ярошівця. 2-е вид., перероб. Київ: Знання України, 2012. 1087 с.
15. Кант І. Критика чистого розуму; пер. з нім. та прим. І. Бурковського. Київ: Юніверс, 2000. 504 с.
16. Карпенко З.С. Аксиологічна психологія особистості: монографія. 2-е вид., переробл., доповн. Івано-Франківськ: ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника", 2015. 720 с.
17. Копилов Г. Про природу "наукових революцій". *Психологія і суспільство*. 2010. № 2. С. 113-127.
18. Кримський С. Пізнання як трансценденція софії і спокуса практикою. *Психологія і суспільство*. 2015. № 4. С. 28-32.
19. Крисоватий А.І. Основні парадигми освіти та їх сутнісна характеристика. *Психологія і суспільство*. 2015. №1. С. 114-119.
20. Кузнецов Ю. Феномен художньої деталі: методологічні виміри пізнання. *Психологія і суспільство*. 2017. № 3. С. 4-29.
21. Лакатош І. Історія науки та її раціональні реконструкції. *Психологія і суспільство*. 2016. № 3. С. 13-23.
22. Лакатош І. Методологія наукових дослідницьких програм: сутність і структура. *Психологія і суспільство*. 2007. № 4. С. 11-29.
23. Лосєв О. Історія естетичних учень: внутрішня методологія курсу. *Психологія і суспільство*. 2010. № 4. С. 148-162.
24. Мамардашвілі М. Проблема свідомості і філософське покликання. *Психологія і суспільство*. 2015. № 4. С. 19-27.
25. Мединська Ю. Вітакультурна парадигма і постмодернізм. *Психологія і суспільство*. 2006. № 1. С. 47-52.
26. Методологія і психологія гуманітарного пізнання. До 25-річчя наукової школи професора А.В. Фурмана. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 998 с.
27. Методологування як практика рефлексивної мислєдїяльності (круглий стіл). *Психологія і суспільство*. 2017. № 1. С. 11-33.
28. Мочерний С. Поняття "методологія" та його структура. *Психологія і суспільство*. 2002. №2. С. 58-82.
29. Мочерний С.В. Методологія економічного дослідження. Львів: Світ, 2001. 400 с.
30. М'ясоїд П. Культурно-історична психологія і творчість В.А. Роменця. *Психологія і суспільство*. 2021. № 2. С. 16-17.
31. М'ясоїд П. Метатеоретичний аналіз у психології. *Психологія і суспільство*. 2009. № 4. С. 54-82.
32. М'ясоїд П. Принципи історизму і мислення у психології. *Психологія і суспільство*. 2019. № 3-4. С. 38-72.
33. М'ясоїд П.А. Психологічне пізнання: історія, логіка, психологія. Київ: Либідь, 2016. 560 с.
34. М'ясоїд П. Теорія в історичному поступі психологічного пізнання. *Психологія і суспільство*. 2021. № 1. С. 31-52.
35. Ніколаєнко Н.Г. Методи соціологічного пояснення. Київ: ДАКККІМ, 2006. 200 с.
36. Онопрієнко В.І. Наукове співтовариство: вступ до соціології науки. Київ: Наука, 1998. 98 с.
37. Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. / за ред. А.Є. Конверського. Київ: Центр учбової літ-ри, 2010. 352 с.
38. Основи психології: підр./за заг. ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. 6-те вид., стереотип. Київ: Либідь, 2006. 632 с.
39. Паніна Н.В. Технологія соціологічного дослідження: курс лекцій. Київ: Наукова думка, 1996. 210 с.
40. Поппер К. Відкрите суспільство і його вороги: перекл. з англ. О. Коваленка. Київ: Основи, 1994. Т.1. 444 с.; Т.2. 495 с.
41. Психологія вчинку: шляхами творчості В.А. Роменця: зб.ст./упоряд. П.А. М'ясоїд; відп. ред. А.В. Фурман. Київ: Либідь, 2012. 296 с.
42. Роменець В.А. Вчинкова організація канонічної психології. *Психологія і суспільство*. 2000. №2. С. 25-56.
43. Роменець В.А. Історія психології ХІХ- початку ХХ століття. Київ: Либідь, 2007. 832 с.
44. Роменець В.А., Маноха І.П. Історія психології ХХ століття. 3-є вид. Київ: Либідь, 2017. 1056 с.
45. Роменець В.А. Предмет і принципи історико-психологічного дослідження. *Психологія і суспільство*. 2013. № 2. С. 6-27.
46. Рубінштейн С.Л. Принцип творчої самодїяльності. *Психологія і суспільство*. 2021. №2. С. 97-101.
47. Сабадуха В.О. Метафізика суспільного та особистісного буття: монографія. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ,

2019. 647 с.

48. Савчин М.В. *Методологеми психології: монографія*. Київ: Академвидав, 2013. 224 с. (Серія "Монограф").

49. Самойлов О. Діалогіка формотворення ідеї як засобу мислення. *Психологія і суспільство*. 2020. №3. С. 5-32.

50. Самойлов О. Зміст і форма постановки теоретичної проблеми. *Психологія і суспільство*. 2015. № 2. С. 31-36.

51. Сартр Ж. Екзистенціалізм – це гуманізм. *Психологія і суспільство*. 2022. № 2. С. 49-65.

52. Система сучасних методологій: хрестоматія у 4-х томах / упоряд., відп. ред., перекл. А.В. Фурман. Тернопіль: ТНЕУ, 2015. Т. 1. 314 с.

53. Система сучасних методологій: хрестоматія у 4-х томах / упоряд., відп. ред., перекл. А.В. Фурман. Тернопіль: ТНЕУ, 2015. Т. 2. 344 с.

54. Система сучасних методологій: хрестоматія у 4-х томах / упоряд., відп. ред., перекл. А.В. Фурман. Тернопіль: ТНЕУ, 2015. Т. 3. 400 с.

55. Система сучасних методологій: хрестоматія у 4-х томах / упоряд., відп. ред., перекл. А.В. Фурман. Тернопіль: ТНЕУ, 2015. Т. 4. 400 с.

56. Стьопін В. *Культура*. *Психологія і суспільство*. 2015. № 1. С. 16-25.

57. Стьопін В. *Наука*. *Психологія і суспільство*. 2015. № 2. С. 28-30.

58. Ткаченко О. Принципи, категорії і методологічні проблеми психології. *Психологія і суспільство*. 2009. № 1. С. 45-133.

59. Філіпенко А.С. *Основи наукових досліджень: курс лекцій*. Київ: Академвидав, 2004. 208 с.

60. Фурман А.А. *Методологія психологічного пізнання смислоттєвої сфери особистості*. *Психологія і суспільство*. 2020. №1. С. 5-34.

61. Фурман А.А., Фурман А.В. *Вчинкова буттєвість особистості: від концепту до метатеорії (частина перша)*. *Психологія і суспільство*. 2018. № 1-2. С. 5-26.

62. Фурман А.В. *Архітектоніка теорії діяльності: рефлексивно-вчинковий сценарій метаметодологування*. *Психологія і суспільство*. 2022. №1. С. 7-94.

63. Фурман А.В. *Генеза науки як глобальна дослідницька програма: циклічно-вчинкова перспектива*. *Психологія і суспільство*. 2013. №4. С.18-36.

64. Фурман А.В. *Генеза толерантності та перспективи українотворення (комплексний проект)*. *Психологія і суспільство*. 2013. №1. С.6-20.

65. Фурман А.В. *Засадничі умови визначення наукових шкіл*. *Психологія і суспільство*. 2014. №1. С.49-58.

66. Фурман А.В. *Ідея і зміст професійного методологування: монографія*. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 378 с.

67. Фурман А.В. *Категорійна матриця теоретичної психології*. *Психологія і суспільство*. 2020. № 2. С. 13-51.

68. Фурман А.В. *Категорійний профіль наукової школи*. *Психологія і суспільство*. 2014. № 2. С. 23-39.

69. Фурман А.В. *Методолог – професія майбутнього*. *Психологія і суспільство*. 2016. №1. С. 16-42.

70. Фурман А.В. *Методологічна оптика циклічно-вчинкової організації теорії як системи організації раціонального знання*. *Вітакультурний млин*. 2017. Модуль 19. С. 4-15.

71. Фурман А.В. *Методологічна оптика як інструмент мислевчинення*. *Психологія і суспільство*. 2022. №2. С. 6-48.

72. Фурман А.В. *Метатеоретична мозаїка життя свідомості*. *Психологія і суспільство*. 2018. №3-4. С. 13-50.

73. Фурман А.В. *Метатеоретичні концепти пізнання свідомості*. *Психологія особистості*. 2018. №1(9). С. 5-11.

74. Фурман А.В. *Метатеоретична реконструкція предметного поля канонічної психології*. *Психологія особистості*. 2019. №1(10). С. 5-17.

75. Фурман А.В. *Методологічна реконструкція системомиследяльнісного підходу до розуміння свідомості*. *Психологія і суспільство*. 2021. №1. С. 5-35.

76. Фурман А.В. *Методологія парадигмальних досліджень у соціальній психології: монографія*. Київ: Інститут соц. і політ. психології НАПН України; Тернопіль: ТНЕУ, 2013. 100 с.

77. Фурман А.В. *Методологія та організація наукових досліджень: модульно-розвивальний підручник*. Тернопіль, 2019. 50 с.

78. Фурман А.В. *Методологічна схема відновлення предметного поля канонічної психології*. *Вітакультурний млин*. 2019. Модуль 21. С. 4-27.

79. Фурман А.В. *Методологічне обґрунтування багаторівневості парадигмальних досліджень у соціальній психології*. *Психологія і суспільство*. 2012. №4. С. 78-125.

80. Фурман А.В. *Методологічне обґрунтування предметного поля теоретичної психології*. *Психологія і суспільство*. 2019. №3-4. С. 5-37.

81. Фурман А.В. *Модульно-розвивальна організація миследяльності – схема професійного методологування*. *Психологія і суспільство*. 2005. № 4. С. 40-69.

82. Фурман А.В. *Модульно-розвивальний оргпростір методологування: аргументи розширення*. *Психологія і суспільство*. 2017. №1. С. 34-49.

83. Фурман А.В. *Парадигма як предмет методологічної рефлексії*. *Психологія і суспільство*. 2013. № 3. С. 72-85.

84. Фурман А.В. *Психокультура української ментальності: 2-е наук. вид.* Тернопіль: ВЦ НДІ МЕВО, 2011. 168 с.

85. Фурман А.В. *Свідомість як рамкова умова пізнання і методологування*. *Психологія і суспільство*. 2017. № 4. С. 16-38.

86. Фурман А.В. *Світ методології*. *Психологія і суспільство*. 2015. № 2. С. 47-60.

87. Фурман А.В. *Сучасні тенденції розвитку сфери психології в оптиці вітакультурної методології*. *Психологія і суспільство*. 2021. №2. С. 6-15.

88. Фурман А.В. *Типи наукових шкіл та умови їх ефективного функціонування*. *Психологія і суспільство*. 2014. №3. С. 11-29.

89. Фурман А.В. *Фундаментальний соціально-психологічний експеримент у школах України: анатомія пошуку*. *Освіта і управління*. 1991. Т. 1. № 3. С. 35-54.

90. Фурман А.В., Фурман О.Є. *Методологічне обґрунтування психології як сфери миследяльності*. *Психологія і особистість*. 2021. №2. С. 9-45.

91. Фурман А.В., Шандрук С.К. *Організаційно-діяльнісні ігри у вищій школі: монографія*. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 272 с.

92. Фурман (Гуменюк) О. *Методологічна модель інноваційно-психологічного клімату*. *Психологія і суспільство*. 2005. № 4. С. 70-83.

93. Фурман (Гуменюк) О.Є. *Методологія пізнання освітнього вчинку в контексті інноваційно-психологічного клімату*. *Психологія і суспільство*. 2012. № 1. С. 47-81.

94. Фурман (Гуменюк) О.Є. *Теорія і методологія інноваційно-психологічного клімату загальноосвітнього*

закладу: монографія. Ялта-Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. 340 с.

95. Чуйко В. Чотири методології філософії науки: особливості та сфери застосування. *Філософська думка*. 2000. №1. С. 3-26.

96. Щедровицький Г.П. Зasadничі уявлення та категорійні засоби теорії діяльності. *Психологія і суспільство*. 2022. №1. С. 95-126.

97. Щедровицький Г. Методологічна організація системно-структурних досліджень і розробок. *Психологія і суспільство*. 2004. №2. С. 30-49.

98. Щедровицький Г.П. Методологічна організація сфери психології. *Психологія і суспільство*. 2000. №2. С. 7-24.

99. Щедровицький Г.П. Методологічне значення опозиції натуралістичного і системодіяльнісного підходів. *Психологія і суспільство*. 2013. №1. С. 40-47.

100. Щедровицький Г.П. Організаційно-діяльнісна гра як нова форма організації та метод розвитку колективної мислєдїяльності. *Психологія і суспільство*. 2006. №3. С. 58-69.

101. Щедровицький Г.П. Психологія і методологія: перспективи співорганізації. *Психологія і суспільство*. 2021. №2. С. 122-142.

102. Щедровицький Г.П. Синтез знань: проблеми і методи. *Психологія і суспільство*. 2015. №2. С. 61-83.

103. Щедровицький Г.П. Схема мислєдїяльності – системно-структурна будова, значення і зміст. *Психологія і суспільство*. 2005. №4. С. 29-39.

104. Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня. Методичні поради. Київ: Ред. «Бюлетень ВАК України», 2019. 80 с.

105. Яковенко Ю.І. Методологічна травма в соціогуманітарних науках. *Психологія і суспільство*. 2022. №1. С. 127-148.

106. Bagele Chilisa (2019). *Indigenous Research Methodologies* (NULL). 392p.

107. David L. Gast, Jennifer R. Ledford (2018). *Single Case Research Methodology*. 436 p.

108. Furman A.V. Volodymyr Romenets as the Architect of the methodology of humanitarian cognition. *Психологія і суспільство*. 2016. № 2. С. 10-24.

109. Furman O. Ye. The innovative psychological climate: its scope, structure and parameters. *Problems of Psychology in the 21 st. Century*. 2015. Vol. 9. №1. P. 14-19.

110. Runjit Kumar (2019). *Research Methodology: A Step-by-Step Guide for Beginner*. 528 p.

111. Uwe Flick (2015). *Introducing Research Methodology: A Beginner's Guide to Doing a Research Project*. 318 p.

112. Francis C. Dane (2017). *Evaluating Research: Methodology for People Who Need to Read Research*. SAGE Publications, Inc; 2 edition. 280 p.

ЗАЛІКОВІ ЗАПИТАННЯ

з дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень» для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти – доктор філософії спеціальності 053 Психологія

1. Наука як специфічна форма організації знань, мислення і діяльності, її цілі і завдання; науковий метод (підхід), його еволюція, складники, сутнісні ознаки.

2. Теорія, методологія, дослідницька технологія та експериментальна практика як складові науки і наукова картина світу.

3. Рівні організації світу методології як ієрархічної системи раціональних знань про методи і засоби науково-дослідної діяльності і поняття про філософську методологію та про основні напрями її розвитку.

4. Загальна схема класичного наукового дослідження як пілотний проєкт: етапи та їх змістове наповнення, правильність визначень і коректність формулювань.

5. Методологічна схема циклічно завершеного наукового дослідження: етапи, процедури, проміжні та кінцевий результати.

6. Атрибутивні ознаки методологічної роботи та їх пояснювальні функції порівняно з ознаками теоретичної, науково-проєктної та експериментальної видами роботи.

7. Форми оприявлення раціонального знання (науковий факт, гіпотеза, теорія, парадигма тощо) і базові форми методологічної

організації дослідницької діяльності (принцип, підхід, метод, спосіб).

8. Нормативи наукового мислення, концепцій вирішальних гіпотез і трьох світів, логіка та еволюція раціонального знання в теорії критичного реалізму Карла Поппера.

9. Принципи кватерності і квінтентності в науці та методології, поняття мислєсхеми як базового інструменту методологування.

10. Закономірності функціонування і розвитку науки в методологічній концепції парадигми Томаса Куна, її переваги та обмеження.

11. Наукові революції в концепції Томаса Куна як віхи еволюції раціонального знання, перша і друга версії структури парадигми.

12. Методологічне порівняння філософської концепції епістем Мішеля Фуко і наукової концепції парадигми Томаса Куна, а також рефлексивне розрізнення протопарадигм, псевдопарадигм, парадигм і метапарадигм.

13. Методологія науково-дослідницьких програм Імре Лакатоша як раціональна організованість знання: сутність, структура, призначення.

14. Модель циклічно-вчинкової динаміки розвитку процесу пізнання, що створена на

досягненнях і надбаннях творчого шляху Імре Лакатоша.

15. Історіогенез науки як глобальна дослідницька програма, поняття про концептуальний модуль науки і про виняткову значущість метатеоретизування у її інтелектуальній сфері.

16. Принципи і норми раціональної реконструкції науки у витлумаченні Імре Лакатоша і критичний аналіз індивідуалізму, конвенціоналізму, фальсифікаціонізму, методології дослідницьких програм як конкуруючих методологем розвитку науки.

17. Світ методології як системи раціогуманітарних знань про мислення, діяльність, мислєдіяльність і компетентне методологування в циклічно-вчинковій перспективі.

18. Світ методології у визначенні А.В. Фурмана як унікальна складова людської вітакультури у чотирьох категорійних координатах і мислєсхемах функціонального часопростору методології.

19. Циклічно-вчинкова логіка поетапного узмістовлення методу, поняття про методологічне відношення і про методологічне мислення.

20. Робоча схема поясів мислєдіяльності Г.П. Щедровицького як осереддя системомислєдіяльнісного підходу і передумова практики оргдіяльнісних ігор.

21. Шестирівнева модель методологування А.В. Фурмана як метасистема професійної діяльності, її характеристика за критеріями і сутнісними ознаками кожного рівня.

22. Методологування як спосіб удіяльнення методологічного мислення, правила колективного думання, професійні ролі і принципи мислєдіяльності методолога.

23. Місце, завдання і функції філософського і прикладного методологування, його форми і засоби як унікальні складові культури.

24. Чотирипоясова схема мислєвчинення і схема-матриця рефлексивного конструювання модульно-розвивального оргпростору професійного методологування Анатолія В. Фурмана.

25. Професіоналізація як інтегральна умова взаємозалежного розвитку методології-як-учення і методологування-як-практики та принципи організації рефлексивного методологування як способу практикування.

26. Інваріантні засновки, сутнісні ознаки, принципи і закономірності парадигмальних досліджень в науці та соціогуманітаристиці й у психології зокрема.

27. Функції парадигми як епістемологічної цілісності і поняття про новий парадигмальний цикл колективної пізнавальної творчості.

28. Принципи, закономірності та нормативи цілісно-вчинкового підходу А.В. Фурмана, мислєсхема як канонічний інструмент професійного методологування.

29. Типи наукового мислення, сцієнтизм і гуманізм як стратегічні лінії розвитку сучасної науки, її базові складові або виміри.

30. Загальна класифікація методів наукового дослідження та їх характеристика, метод діалектичного вчинкового мислення Володимира Роменця.

31. Критеріальне обґрунтування основних напрямів розвитку філософської і наукової методологій, поняття про метаметодологію.

32. Типи парадигмально-дослідницьких методологій в сучасній гуманітаристиці, вітакультурна методологія як їх рефлексивний підсумок.

33. Позитивізм і критицизм як епістемологічні стратегії наукового пізнання, онтологізм та емпіризм як дві лінії чи стратегієми його культурно-історичного розвитку.

34. Історичні етапи розвитку позитивізму у сфері науки і сутнісна характеристика методу герменевтичної рефлексії.

35. Теоретичне уявлення про методологічну оптику як про метафоричний конструкт і як про категорійне поняття у проєкції на логікоканонічну структуру вчинку методологування.

36. Конструктивізм як методологема не-класичної раціональності і напрями його розвитку в контексті еволюції культурно-наукових традицій добування знання.

37. Конструктивізм як метапарадигма соціогуманітарного пізнання і як оригінальна методологія дослідження психокультури та поняття про конструктивістську метапарадигмальну карту.

38. Методологізм як перспектива розвитку сучасної епістемології, системомислєдіялісна і вітакультурна методологія та їх вершинний канонічний продукт – метаметодологічна оптика вивчення загальної теорії діяльності А.В. Фурмана.

39. Організаційно-діялісна гра як інтегральна умова і метод розвитку колективної мислєдіяльності й одночасно як форма методологічного практикування, тобто уреальнення методологічного способу мислення, комунікації, рефлексії.

40. Типи наукової раціональності у філософській концепції теоретичного знання В'ячеслава Стюпіна, їх критеріальне розрізнення та сутнісний аналіз за бінарною логічно-канонічною структурою вчинку.

41. Восьмипараметрична модель методологічної оптики класичного типу наукової раціо-

нальності А.В. Фурмана та її рефлексивний аналіз.

42. Десятипараметрична модель методологічної оптики неklasичного типу наукової раціональності А.В. Фурмана та її рефлексивне обґрунтування.

43. Системний, діяльнісний і системодіяльнісний підходи як провідні методологеми неklasичного еталону наукового пізнання.

44. Порівняльна характеристика історичної, раціональної, теоретичної і методологічної реконструкції еволюційного шляху наукового знання.

45. Дванадцятипараметрична модель методологічної оптики постнеklasичного типу наукової раціональності А.В. Фурмана та її евристичний потенціал.

46. Передумови виникнення постнеklasичної епістемології та уніфікована версія метаметодологічної оптики пізнання-конструювання нових дійсностей.

47. Поняття про надрефлексивність та оглядове поле рефлексії, зародження методологічної оптики мультидисциплінарного дослідження і методології постнеklasичної науки.

48. Наукова школа та умови її виникнення за різних культурно-історичних умов, її онтологічні виміри життєдіяльності та основні феномени-оприявлення.

49. Нова науково-дослідницька програма, її структура, поліпредметний зміст і категорійний лад у трьох логічних версіях – Імре Лакатоша, Михайла Ярошевського, Анатолія В. Фурмана.

50. Поняття про методологічні революції у сфері науки і культури, сутність та аналіз їх наступності у концепції Геннадія Копилова та Анатолія В. Фурмана; передумови Першої методологічної революції у психології.

51. Наукові школи психології Г.С. Костюка і В.А. Роменця, методологічні школи Г.П. Щедровицького та А.В. Фурмана, їх минуле, сучасне, майбутнє.

52. Наукова школа як ресурс соціогуманітарного знання, типи наукових шкіл та їхні

можливості в добуванні нового знання про світ, людину, мислення, Бога.

53. Основні завдання наукової школи, компоненти її дослідницької програми і достатні умови ефективного розвиткового функціонування.

54. Структурно-рольова організація наукової школи, причини її розквіту і, навпаки, занепаду; методологічний профіль наукової школи четвертого покоління.

55. Методологізація як глобальна тенденція у розвитку сфер і галузей людської життєдіяльності в цивілізаційному контексті сучасності; наука як сфера культуротворення.

56. Теоретичний світ науки і категорійна форма організації раціогуманітарного знання, взаємозалежність категорійного ладу науки і категорійного профілю окремої наукової школи.

57. Логіко-параметрична структура поняття як форми мислення, знаннєвої одиниці та інструменту мислєдіяльності, формула категорії та її роз'яснення за А.В. Фурманом.

58. Поняття про мікро- та макрокатегоріогенез, закон еквівалентності понять, категоризація як методологічна процедура, чотири фокуси категорії як інструменту методологування.

59. Методологічна школа як штучна організованість умов та обставин плекання рефлексивних мислєдіяльності і мислєвчинення, схема-матриця конструювання модульно-розвивального оргпростору професійного методологування А.В. Фурмана.

60. Поняття про методологічну основу конкретно-тематичного дослідження окремої дисертаційної роботи, форми, способи та інваріанти її компетентного визначення.

Рецензенти:

д.психол.н., проф. Ігор ПАСІЧНИК,
д.філос.н., доц. Володимир САБАДУХА,
д.е.н., проф. Олена СИДОРОВИЧ.

Надійшла до редакції 16.01.2023.

Підписана до друку 27.01.2023.

Бібліографічний опис для цитування:

Фурман А.В. Авторська програма із дисципліни "Методологія та організація наукових досліджень". Психологія і суспільство. 2023. №1. С. 209-244. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2023.01.209>